

(10/45)

PERIÒDICH QUINZENAL ARTÍSTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any V

Barcelona 15 de Setembre de 1884

Núm. 118

Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes					Fundador: Carlos Sanpons y Carbó		Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes		
PREUS DE SUSCRIPCIÓ	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	MES	DIRECTOR		PREUS DE SUSCRIPCIÓ PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya.	60 rals	32 rals	18 rals	6 rals	FRANCESCH MATHEU		Cuba y Puerto-Rico.	5 pesos forts	3 pesos forts
Països de l' Unió Postal.	80 »	44 »	24 »	»	Redacció-Administració: Jovellanos, 2 pral.		Filipinas, Méjich y Riu de la Plata.	6 »	3'50 »
Se paga per endavant. — Números solts 4 rals.							Y en los altres països, los preus d' Espanya y además lo franqueig		

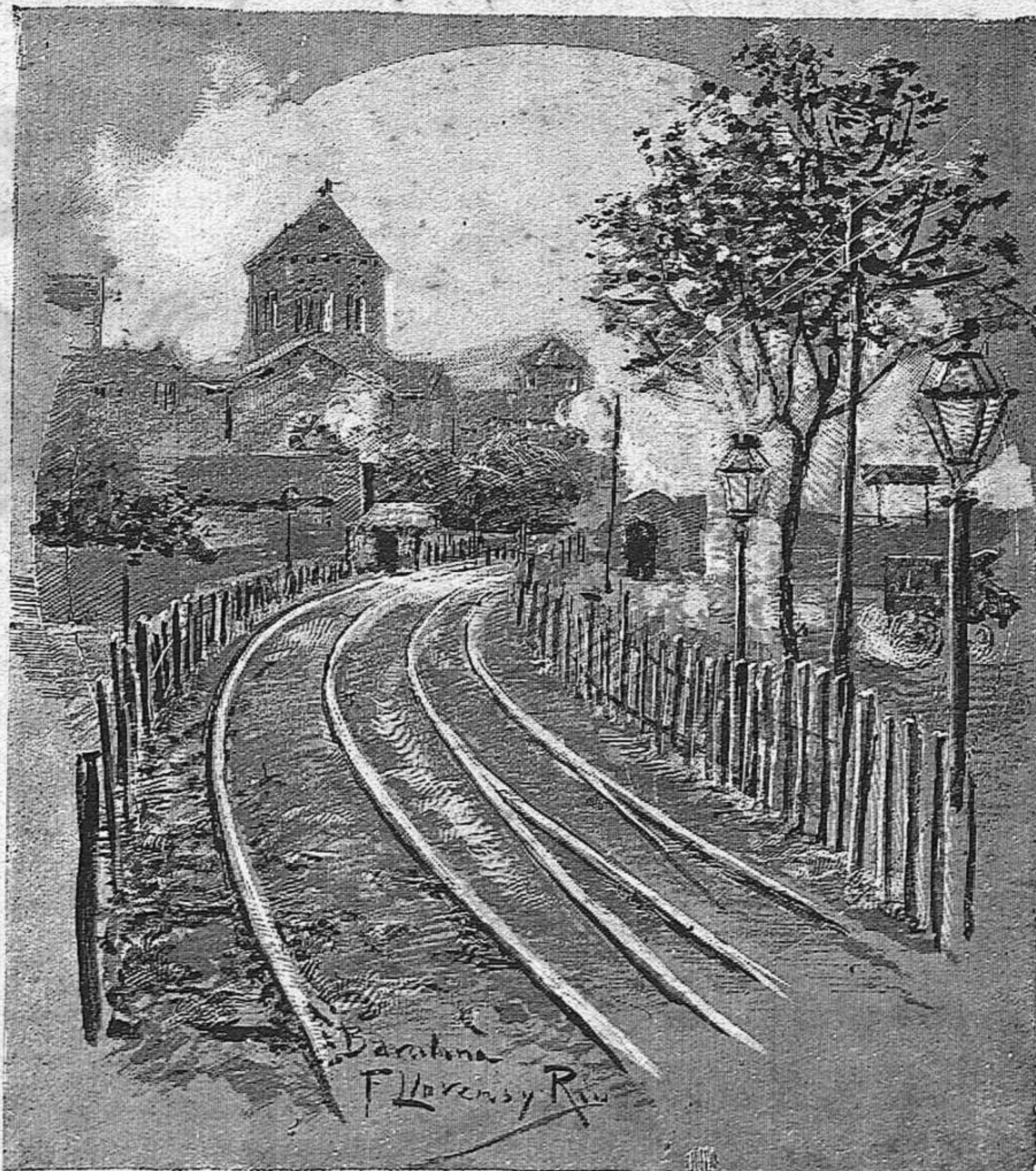
SUMARI

TEXT. — *Crònica general*, per Bonaventura Bassegoda. — *Nostres grabats*. — *Los germans Masriera*, per Carles Pirozzini y Martí. — *Al Amor* (poesia), per Alfons M. Parés. — *Apuntacions històriques de Sant Pol de Mar*, per Francisco X. Tobella. — *La mort de Ferran II*, per Pere Nanot-Renart. — *Los tres fills del rey* (acabament), per Matheu Obrador Bennassar. — *Cansó de bressol* (poesia), per Joseph Franquet y Serra. — *L' últim escrit de D. Manuel Milá*. — *Diluvi a Mallorca, any 1403*.

GRABATS. — *Barcelona. Entrada al carrer de Balmes*, apuntació per Francisco Llorens y Riu. — *Nostres artistes. D. Joseph Masriera, D. Francisco Masriera*, apuntacions d' ells mateixos, retrats per J. Pahissa. — *Barcelona moderna. Lo taller Masriera*, per E. Vilardell. — *Fortuny*, estàtua de Reynés, per J. Pahissa. — *Rosales*, estàtua de Reynés, per B. Casas.

CRÓNICA GENERAL

Malgrat nostres més bons desitjos, també deu esser lo cólera lo tema més important de la crònica d' aquesta quinzena, y ho deu esser encara més si se té en compte que en nostras darreras revistes nos ocupavam de la invasió epidèmica en l' estranger y declaravam que nostra província y 'l resto de Espanya estavan lliures de la terrible malaltia; donchs bé: encara potser las prempsas gemegavan pera imprimir las novas de la passada quinzena, quan ja vingué declarat oficialment lo cólera en las provincias de Lleyda y Alicante. Efectivament: Balaguer y Artesa de Segre en la primera y Elx, Novelda, Monforte y Villena en la segona registran gran número de defuncions produhidas (segons dictàmen dels delegats respectius) per lo cólera morbo asiàtic. Mes no ha parat aquí la cosa, sinó que pera acreditar una vegada més lo calificatiu de *país de los viceversas* donat á Espanya, han vingut plens tots los diaris de protestas, remittits y certificacions de tota mena, probant de demostrar que la malaltia regnant no era lo cólera y calificant de rigorisme mal entés y midas draconianas las que 'l govern havia pres al succehir las morts en las poblacions

BARCELONA — ENTRADA AL CARRER DE BALMES
APUNTACIÓ PER FRANCISCO LLORENS Y RIU

citadas. Nosaltres sentim com lo primer la paralisació del comerç y, per lo tant, totes sas funestas conseqüències; però també nos sembla que en qüestions tan delicades com son las que interessan á la salut pública, val mil vegadas més pecar per excés que per defecte de precaucions. La malaltia de Balaguer y Artesa pot molt bé no esser lo cólera, però s' encomana, enrampa y mata lo mateix que 'l flagell asiàtic, y tinga lo nom que 's vulga, val la pena de que las autoritats procuren evitar tot lo que pugan lo contagi, salvant d' aquest modo, com deuen, moltes de las vidas á son cuydado encomanadas. Finalment, en Barcelona mateix ha arribat lo cas de que lo poble s' alarmés ab motiu d' haver mort en la Barceloneta un home ab símptomas coleriformes, segons diuen alguns metjes que l' han visitat; afirmació que ha sigut negada per altres facultatius que també foren consultats per lo senyor Governador. Aquest ha pres tota lley de precaucions per si la malaltia hagués sigut realment lo cólera morbo asiàtic, y sembla que per ara la tranquil·litat ha renascut en los llochs ahont ab més calor se discuteixen las qüestions palpitants, y que acostuman á ser la Bolsa y las pescaterias, que en semblants cassos se distingeixen solzament per lo sexo de las personas que en las acaloradas discussions prenen part.

En Fransa sembla que la epidemia va minvant considerablement, haventse, no obstant, registrat en París una defunció produhida pe 'l cólera. La malaltia queda circumscriba en lo Mitjdia, havent mort en un dia, y en una població de trescents habitants, prop d' una tercera part dels mateixos. En Tolon y Marsella no passen de sis á vuyt las defuncions diàrias.

Ahont s' segueix fent lo cólera verdaders estragos es en Italia. Després d' haver assolat á Spezzia, ahont morí cumplint ab son deber lo nostre vicecònsul en aquella població, senyor Nobili, ha corregut á Nápol, ahont s' ensanya crudelment ab sa apinyada població. Lo promedi d' atacats diari es de vuytcents á mil, dels quals ne moren ben bé las tres quartas parts, arribant la mortaldat diària á l' hu per mil dels habitants de la desolada ciutat. Al saberse las desgracias de Nápol, corregué á presentarshi, pera animar y socorrer materialment als infelissos colerichs, lo rey Humbert d' Italia, acompanyat de son germá, lo duch d' Aosta; després d' haver visitat los llochs de major perill y de haver manifestat que no se 'n mourian fins que l' asot dècreixés, sembla que finalment retornarán á Roma, ab lo cor desconsolat per la inmensa desgracia que afigeix á lo seu regne. Fets com los que acabem de consignar forman ben bé una plana gloriosa en l' historia d' un rey. ¡Deu fassa que trobe molts imitadors lo rey d' Italia!

Y ara que d' epidemias parlem, es digne de cridar la atenció de las autoritats la que fa un quant temps nos ha invadit en forma de folletos ó cosa per l' estil, que ab grabats més ó menos escandalosos y ab títols, si no equívochs de mal gust, bastant indecents, se veuen á totes horas y en los aparadors de molts llibrerias y kioskos. Afortunadament, havem tingut la sort de no llegir cap d' aquestos desvergonyiments, però nos ha semblat que ab lo títol ja hi havia prou causa pera que fossen retirats de la venda per qui correspon, ja que ab sa publicació n' han de sortir forsosament perjudicats la moralitat y lo bon gust literari. Dinem aixó perque creyem que no 's recomanan pas molt per son mérit artístich publicacions que fian tot son éxit al reclam d' un títol inconvenient, si no immoral. La poesia deixaria ben prompte de ser una de las bellas arts, si seguís posada al servey d' aquestas grosseras desvergonyas.

Lo dia 4 del actual se celebrá lo certámen del Cassino de Granollers, en lo qual s' adjudicaren solzament tres premis y quatre accésits. Lo fallo del jurat, si bé se feu esperar, ha estat riguros, desmentint als que sostenian (y nosaltres ab ells) que forsosament devia eixirne un cent peus, ja que molts del jurat sols ho havian sigut de nom y no de fets. Los premis s' adjudicaren als senyors Ubach y Vinyeta, Damians, Borrás y Parés y Cayol. Segons diuen los diaris que s' ocupan de la festa, lo president del jurat, senyor Maspons y Labrós, pronunciá un eloqüent discurs, notable per l' esperit catalanista que en ell se manifesta. Felicitem al Cassino de Granollers y al senyor Maspons.

Concorregut en extrem fou lo concert extraordinari que en lo teatre del Tivoli doná la societat coral «Euterpe» lo dia 8 del present mes. La veritat es que 'l programa per sí sol ja era prou engranall pera que no deixés d' anarhi cap aficionat y amant del progrés de la música catalana. Un numerós coro de senyoras, junt ab lo d' «Euterpe», nos arrancá aplausos en la execució dels coros *A Montserrat* y la marxa del *Tanhauser*. Ademés sentírem ab gust una vegada més la magnífica cantata *Avant*, del mestre Rodoreda, quals solos estavan confiats á las apreciables artistas senyoretas Musté é Inglaterra y al baix senyor Saprissa, qui nos feu perdre una mica del bon concepte en que 'l teníam per altrás ocasions en que l' havíam sentit. La senyoreta Inglaterra, encara que ab una mica de inseguritat en lo cant, nos doná á coneixer (ja que no havíam tingut lo gust de sentir-la anteriorment) una veu bastant simpática y una correcta escola de cant, qualitats que amagava en part la emoció que sens dupte li causá la vista de tan numerós públich.

En quant á la senyoreta Musté, creyem que es inútil dir que estigué á la mateixa altura de sempre. Una veu ben timbrada y lo delicat sentiment que doná al cant feren que la part de tiple del *Avant* obtingués una execució més que acabada y que arrancá numerosos aplausos de tots los que tinguérem la sort d' admirarla.

Donem, donchs, nostra més complerta enhorabona al mestre Rodoreda per haver trobat tan escullits intérpretes de sa inspirada cantata. No podem dir lo mateix á nostre bon amich Laporta respecte del seu idili á veus solas, *Las orenetas*, que s' estrená en lo mateix concert. A no haverlo sentit anteriorment, no hauríam endevinat que la música que sentíam fos la mateixa que nos havia agradat tant en altra ocasió, y que meresqué l' únich premi de coro, consistent en una cigarreira d' or, en lo certámen de la Corunya, quan hi fou enviada en 1882 ab la lletra traduhida al espanyol. Afortunadament, la major part del públich compregué lo mérit del idili del amich Laporta, per més estorsos que feya lo coro d' «Euterpe» pera dissimularlo, y demanant sa repetició, obligá al autor á que lo dirigís la segona vegada.

Nostra felicitació á en Laporta, al mateix temps que nostre pésam per la mala sort de sa escullida inspiració.

Altra de las pessas que s' estrenaren en dit concert fou una *Polonesa* del mestre Roig, conegut ja de nostres lectors per lo judici que en aquesta publicació férem de sa preciosa *Marxa nupcial*. La darrera producció del nostre paysá Roig, encara que no tan grandiosa com la anteriorment citada, se recomana per la distinció y elegancia de sos motius, que resaltan admirablement, gracias á la ben entesa armonisació de l' obra. Un perfet coneixement dels instruments se mostra també en ella, de manera que, á no haver aplaudit ja al mestre Roig

en altrás ocasions, hauria bastat sentir sa *Polonesa* pera felicitarlo de tot cor y posarlo al costat dels més inspirats y correctes compositors. L' éxit que obtingué la *Polonesa* 'ns estalvia de ocupárenos més llargament, ja que 'l públich, que compregué son mérit, cridá al autor y l' obligá també á dirigir l' orquesta en la repetició de dita pessa.

Del citat mestre Roig son també duas notables composicions que ha publicat la acreditada casa editorial dels senyors Clavé y Companyia, d' aquesta ciutat. Se titulan, l' una *Polichinela*, y es una ayrosa gavota de saló, y l' altra *L'hirondelle aymante*, inspirada barcarola, es també molt recomanable. La mateixa casa Clavé ha publicat també una característica serenata oriental, deguda á la inspiració de nostre company, lo jove compositor Arturo Barrata, y que revela en son autor molt recomanables qualitats pera lo difícil art de la composició. Es molt llovable l' interés que mostra la casa Clavé en editar ab preferencia música d' autors catalans, á qui tanta falta fa una protecció valiosa y decidida.

Se troba actualment en Vilanova y Geltrú lo distingit home públich, don Víctor Balaguer, de regrés de son viatge á Pontevedra, ahont tingué l' honra de confondre en estreta abraçada ab lo senyor Montero Rios, president dels Jochs Florals de Galicia. En lo discurs que 'l senyor Montero llegí en l' acte de la distribució de premis dedicá carinyosos mots al senyor Balaguer y á Catalunya, provincia germana en desgracias de la de Galicia. Desitjem que l' estada del senyor Balaguer en Vilanova nos donga ocasió d' aplaudir una vegada més algun nou fruyt de sa privilegiada inspiració.

Víctima d' una pulmonía, ha mort en Madrid lo distingit advocat d' aquesta capital, don Joaquim María Vehils y Catá de la Torre. Lo senyor Vehils era prou conegut pera que allarguem més aquesta crónica donant d' ell detalls que de tots son sabuts. Descanse en pau y reba la seva apreciable familia l' expressió del pesar que tan sentida perdua nos ha ocasionat.

BONAVENTURA BASSEGODA

15 de Setembre de 1884

NOSTRES GRABATS

Barcelona.—Entrada al carrer de Balmes

Es una apuntació del Sr. Llorens y Riu, feta de pura impressió, sorprenent un' hora en que 'l sol cayent ompla 'ls arbres y las casas, la terra y l' ayre d' un tó poétich y atractiu. Lo dibuix, com casi tots los de son autor, reproduheix bé l' impressió total, sense cuydarse gayre dels detalls.

Nostres artistas.—D. Joseph Masriera; D. Francisco Masriera

L' article del Sr. Pirozzini dirá als nostres lectors alguna cosa més de lo que 'ls podria dir aquesta secció.

Los retratos, fets per en Pahissa, son d' una semblansa completa, y revelan, no sols la fesomia, sinó fins lo carácter dels dos pintors germans. Las apuntacions que 'ls acompanyan son reproduhidas d' álbuns de butxaca y retratan fidelment la manera d' apuntar de cada un d' ells dos, ben diferents y tan agradables l' una com l' altra.

Lo taller Masriera

Aquest taller es un verdader temple. Un temple del art en que 'ls sacerdots son los dos artistes que l' han axecat.

Vist per fora es un monument que fa aturar al passant y s' imposa per sa severa magestat; vist per dintre es un museu qu' embadaleix al que 'l visita y l' obliga á deturarshi més temps del que pensava. Tal es lo gust y entusiasme dels propietaris y tal lo talent del arquitecte.

L' edifici es una imitació feta ab tota consciencia de la singular *Maison carrée* de Nimes; imitació del tot apropiada al objecte á que 's destina, y tan ben acomodada á las necessitats actuals, que tota persona de bon gust ha d' alabar y felicitar al distingit facultatiu Sr. Vilaseca per l' acert ab que ha portat á cap aquesta obra.

Los germans Masriera, no contents encara, han anat acumulant en l' interior tal número d' objectes artístichs y arqueològichs, de bon gust y valor extraordinari, que 's necessita tot lo seu talent artístich pera fer lluhir las sevas obras com lluhexen en mitx de tanta riquesa de decoració.

Barcelona 'ls hi deu agrahiment per haverla enriquida ab aquest suntuós taller. qu' ha de ser desde ara una de las primeras visitas del extranger que visite la nostra ciutat. Y tots los artistes y tots los qu' estimem l' art hem de felicitarlos y felicitar als senyors Masriera, desitjantlos la sort més favorable pera bé d' ells y de la pintura del nostre país.

Fortuny — Rosales

Aquestas duas estàtuas qu' adornan la fatxada del Taller Masriera, representant las duas figuras més celebradas de la pintura moderna espanyola, son degudas al cisell del distingit escultor senyor Reynés, que las ha modeladas d' una manera ben entesa, atenant á la colocació que se 'ls hi havia de donar y á l' importancia que tenen, ocupant los llochs més surtints als costats de l' escala principal. Las obras del Sr. Reynés son prou conegudas y apreciadas pera necessitar ara 'ls nostres elogis; de tots modos hem de dir que l' execució d' aquestas estàtuas ha d' haver dexat satisfets al escultor y als propietaris.

LOS GERMANS MASRIERA

FRANCESC MATHEU

Estimat amich: al realisar l' intent de complir ton encàrrech, respecte dels germans Masriera, me sucseheix lo que al pintor poch expert, qu' admirat davant la grandesa y dificultats de la naturalesa, intenta traslladar á la tela sos admirables efectes, serís lograr altra cosa qu' afegir un quadro més als molts que s' han pintat, ó demostrar la inmensa distancia que hi va del natural á la copia, quan no se reuneix lo privilegi especial de que gosan los verdaders artistes.

Hi há assumptos tan especials y delicats, que al pòrtar en sí mateixos impresa sa natural importancia, no poden esser tractats lleugerament, ni caurer á mans de qui no puga tractarlos ab sa verdadera y deguda justesa, ja que ni 'l diamant, pera demostrar sa principal hermosura, permet que sia entelada sa tornassolada brillantor, ni la més inspirada obra del poeta consent esser prematurament judicada per la sola audició, molts voltas incoherent ó defectuosa.

Afortunadament, ab los germans Masriera, si pot sucsehir lo primer, es impossible que passe lo segon.

La narració de sas qualitats, ben dignes, per cert, d' esser apreciadas, podrá esser entelada y defec-

tuosa; emperó sos propis mérits, al quedar intactes y de molts coneguts, demostraran clarament la insuficiencia del qui, ab intent de fer un fidel retrato, no ha lograt sinó trassar una testa incorrecte y totalment desconeguda.

Si aixís resulta (que no es gens difícil) pitjor pera mí, que no he tingut la fortaleza suficient de negarme á posar las mans sobre sagrat; y pitjor pera tu, qu' haurás malversat un lloch preferent de ta hermosa publicació ab un treball qu' altres haurian teixit ab més sabiduría, ja que no ab més afecte y bona voluntat.

Perque, tu ja ho saps, que pera tots los qui tenim l' honra d' esser amichs dels germans Masriera, l' afecte y la bona voluntat son primers y essencials factors pera parlar d' ells. Son d' aquells artistes que 's troba gust en admirar y son d' aquella mena d' amichs qual afecte creix més y més á mida que dominan gustosament nostre esperit.

No es mon intent, ni podria ferho, per mancansa de datos, trassar una biografía d' aqueixos notables artistes, perque considero tan inútil com passat de moda entretenir al lector curios narrantli fets instantancials de la vida íntima, que no venen casi may á tom; ó ferli perdre lo temps y la paciència explicantli cuánts anys tenen, sa figura y complexió y si nasqueren de *padres pobres, pero honrados*.

Pera mi, entench que las personalitats mereixedoras, per sas condicions excepcionals, d' esser exposadas á la consideració y 'l respecte públics, deuen véurers retratadas, gráficamente, per la trassa del més correcte dibuixant, deixant al escriptor son retrato moral, de qualitats y afectes; qu' es, com si diguésem, l' ánima y foch de vida, qu' ha de completar y animar la obra plástica del artista.

Y es més autorizada aqueixa consideració, quan las personalitats que 's tracta d' honrar y enaltir tenen fesomia moral propia, que s' endevina y s' imposa als qui carinyosa y profundament los observan.

¿Quí, en mitj de sas propias qualitats, no haurá notat los distintius caràcters d' un y altre artista, als quals dediquem aqueixas lleugeras apuntacions?

En Joseph Masriera parla de tot, fins d' aquelles cosas qu' á primera vista no revesteixen gran importancia, prenent sempre un punt de vista elevat y adornantlo ab consideracions de natural y senzilla lógica, que li guanyan una superioritat parlamentaria. Y açó, qu' en altres podria semblar rebuscada exposició d' artificials coneixements, es en ell mérit que li escau sobremanera, perque es la natural manifestació de son caràcter, adornat ab las galas de sa extensa y ben fonamentada ilustració.

Per efecte contrari, en Francisco Masriera, es d' aquella lley d' artistes que, si possible fos, pagarian ab pinzelladas tot lo que fos descontentament de paraulas. Concentrat y poch expansiu, seria, tal vegada, fret é indiferent, si no matisés ab pensaments y frases de la més franca y espontánea jovialitat lo curs de sa conversa, feta á grans y expressivas pinzelladas.

Son dos caràcters ben diferents y no se 'ls compren separats. Son exemple d' artistes y mirall de familia; son rics y treballan; son treballadors y reben vassallatje dels aristócratas; disfrutan de la gloria y no usan la vanitat; buscan lo descans en lo cultiu de l' art y troban son benestar en la llar de la familia, última estació d' arribada al santuari de sa inefable felicitat.

¡Quánt y quánt milers d' aquests pobres, carregats de moneda, trobarian la felicitat que persegueixen, si poguessen contar una historia com la dels germans Masriera!

La infantesa d' aqueixos artistes es un idili del treball.

Son bressol, posat al peu del banch d' un argenter, ha rebut com pluja benefactora las llimallas dels metalls preciosos que treballava un pare, afanyós per la felicitat de sos fills.

Las tendras y melódicas cansons de la mare, ab efecte ben diferent, condormian lo cor del nin y despertavan l' afany del qui més tart havia d' esser lo capithost d' una nissaga d' artistes. Quan l' infant obria 'ls ulls, despertat per la fressa de las eyas, no veyá á son entorn més que treballadors.

Aixís s' avesaren al treball y s' hi familiarisaren.

Aquell argenter, que recordava la tradicional y honrosa importancia de son art, conservada en los *Llibres de passantia*, no ignorava que tots aquells volums de gloria eran fruyt de la instrucció; y sos fills, un cop nodrits en las sanas teorías de la moral més pura y en las primeras ensenyansas, prengueren sitial en aquell obrador, al costat de son pare, confosos entre 'ls demés treballadors, y allí aprengheren á estimularse y á sobressortir d' entre sos companys.

Vetaquí per qué saben disfrutar de la gloria y no usan de la vanitat.

Son enginy y son talent perfeccionaren lo que la ignorancia y la rutina havian espatllat. La orfeveria catalana deu á la familia Masriera son gloriós renaixement.

Los potentats, ab sos diners, acudiren al taller dels argenters com las moscas á la mel. Los qui troban en l' oripell y la fantasía la satisfacció de sos capritxos y la demostració de sa riquesa, compraren aquellas joyas, més ricas per sas artísticas formas que per son valor material, y ompliren d' alabansas als artistes.

Per açó son treballadors y reben vassallatje dels aristócratas.

L' exemple y la imitació cundiren, lo bon gust prengué alas y feu sa imposició entremitj de la fortuna.

Lo senzill obrer aclarí sa inteligencia; per ell se obriren nous horitzons, y á sa ilustració seguí lo millorament de sas costums, la modificació de sos hàbits y la regeneració complerta d' un' art sumpuaria que fou, en altre temps, gloria de Catalunya.

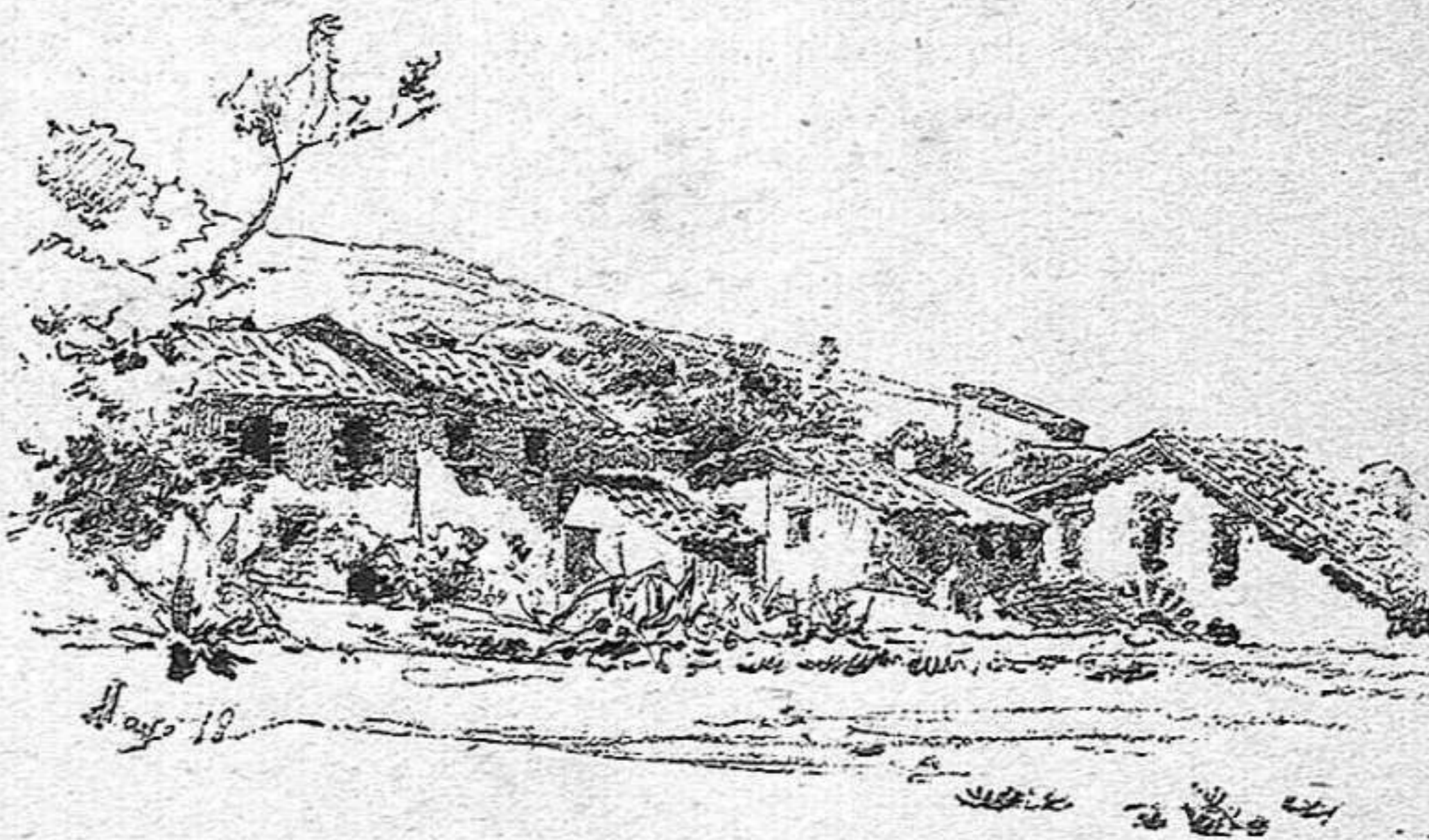
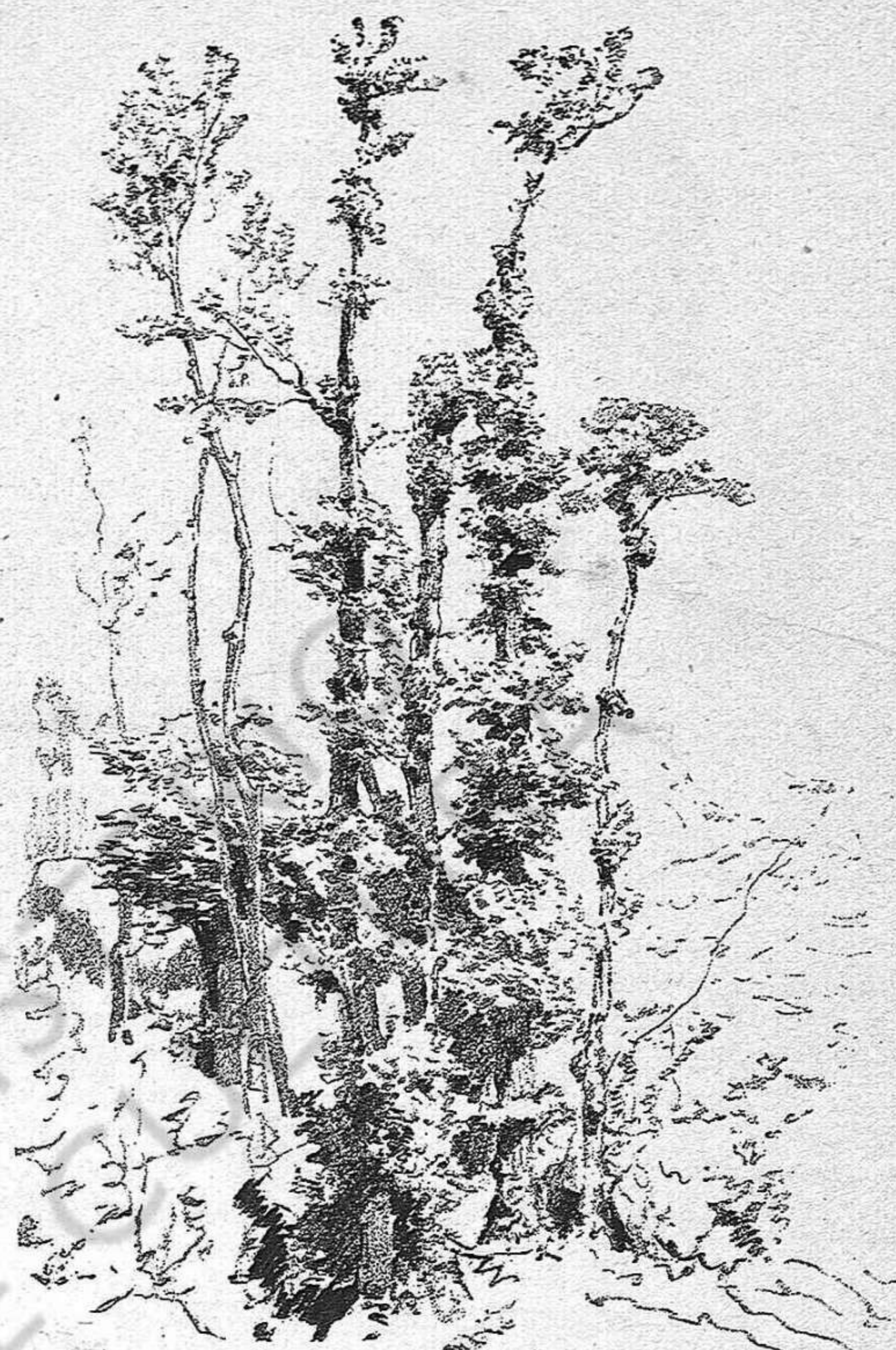
Sens inclinacions postissas ó enmatlleadas, formaren los Masrieras sa instrucció á mida de sas necessitats.

Sentiren en son cor lo sentiment del art y 'l vivificaren ab lo treball; dominaren lo metall, y lo fongueren y doblegaren pera darli forma y expressió estéticas; vegeren l' arsenal inmens de la naturalesa, obra perfecta de Deu, y comprengueren que tot podia y mereixia esser reproduhit ab la riquesa de preciosos metalls; y com nous poders creadors, robaren á la englantina sa poética forma y son gentil color, pera premiar la inspiració del poeta; y feren la casta rosa que tanca 'l virginal *se* de la pura donzella; y teixiren la blanca diadema de flors, pera son nuviatje; y feren brillar la matinal estrella; y arrancaren á la feble papallona lo tornassol de sas alas, y á la cuca de llum sas brillants guspiras, y al meridional auccell sas pintadas plomas; y de la corpulenta alzina, y del feixuch roure, y del místich lloer, trencaren las més hermosas brancas, pera teixir la corona del artista, que representa, ensemps, lo valor del geni y lo domini del art.

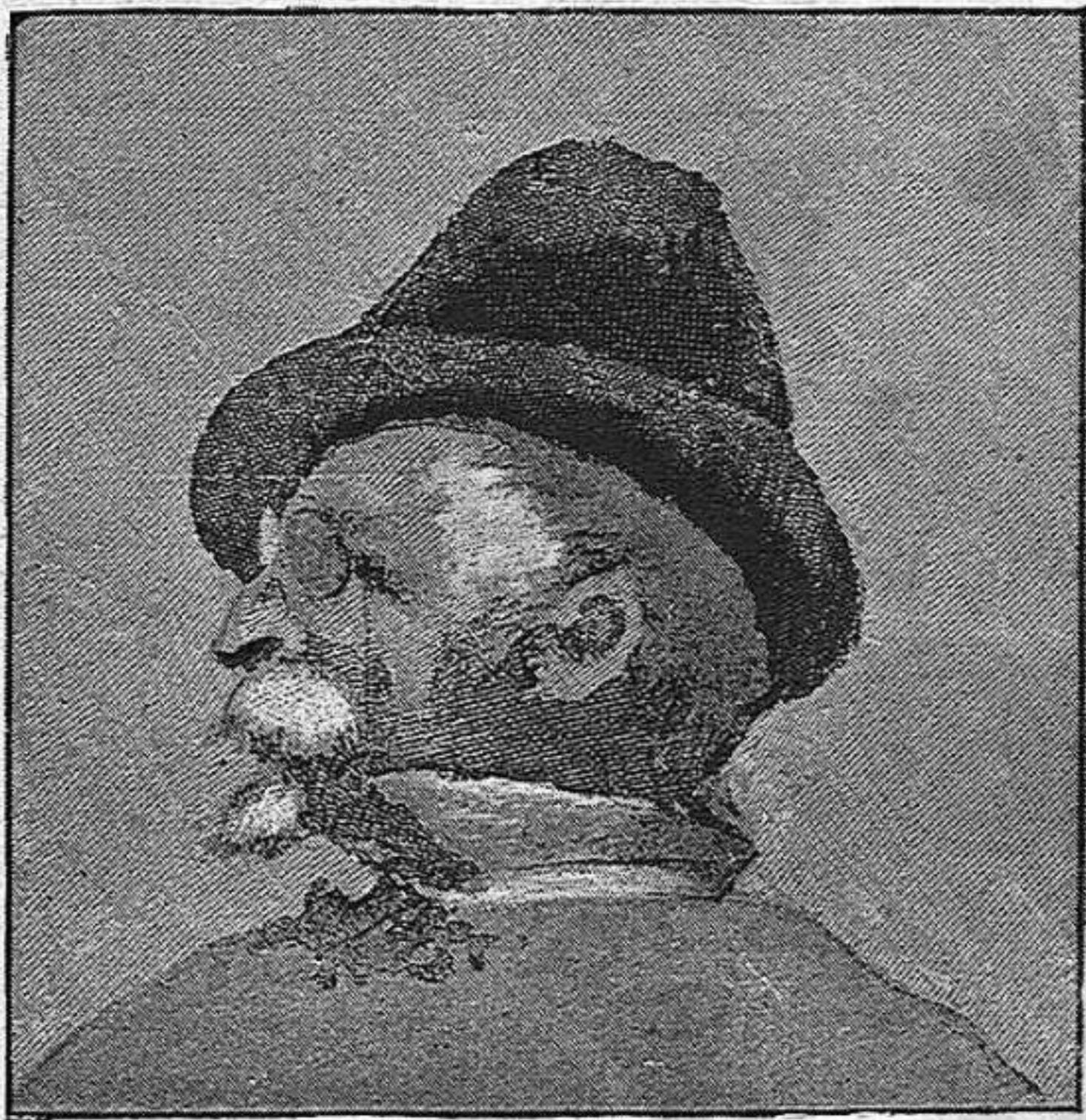
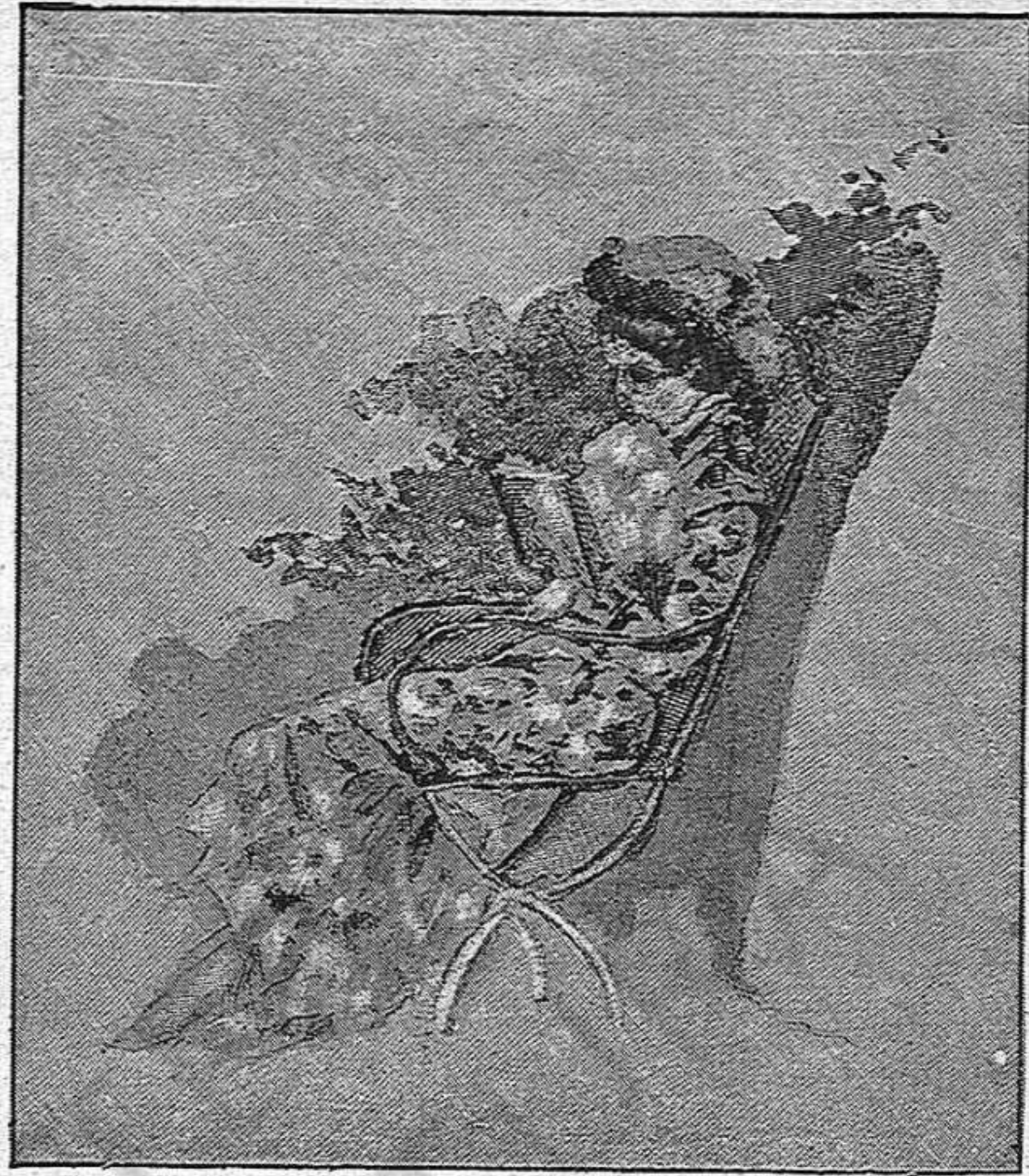
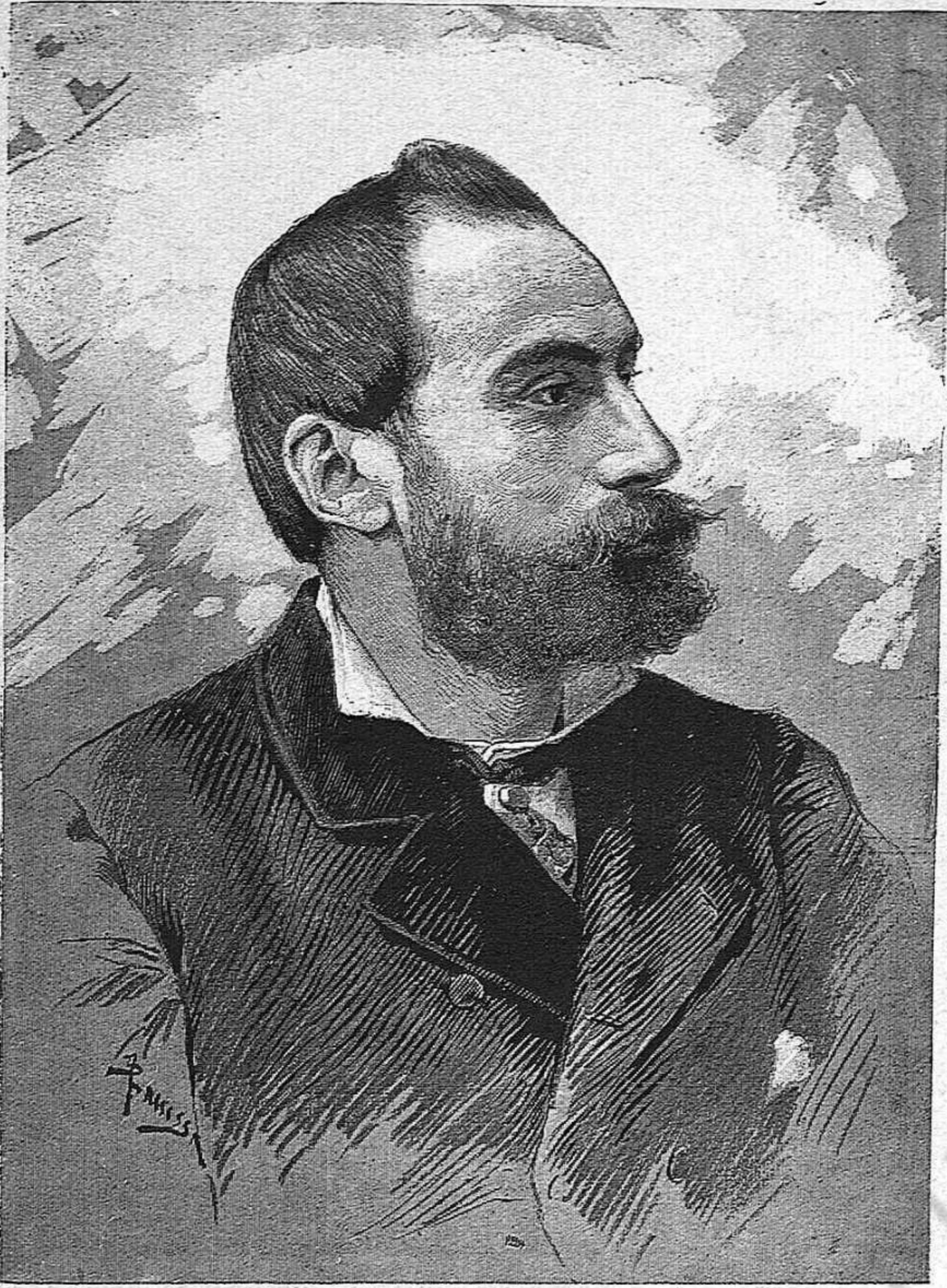
Y sa inspiració no s' aturá; perque aqueixa llevar d' art fructificava cada dia més y sas novas manifestacions eran més fondas arrels, que criavan nous plansons.

La poética contemplació de la naturalesa feu d' en Joseph Masriera un de nostres primers paisatjistas; la bellesa de la forma y la riquesa del color, engendrará en son germá Francisco aqueix temperament artístich que li senyala un lloch preferent entre 'ls pintors de género.

Aqueixas duas personalitats artísticas nasqueren com mana lo precepte llatí; vegeren la naturalesa y se'n enamoraren; tingueren ab ella amorós colòqui y realisaren son matrimoni, quals fruyts benchits son aqueixas obras, ornament de tantas senyoriales moradas y delectació de tants inteligents.

NOSTRES ARTISTAS — D. JOSEPH MASRIERA, DIBUXOS D' ELL MATEIX, RETRATO PER J. PAHISSA

NOSTRES ARTISTAS — D. FRANCISCO MASRIERA, DIBUXOS D' ELL MATEIX, RETRATO PER J. PAHISSA

La terra catalana en tota sa hermosura y grande-
sa ha sigut traslladada a la tela ab fidelitat pas-
mosa.

En la paleta d' en Joseph Masriera, sempre vigo-
rosa y sempre catalana, s' hi han deixat las ento-
nacions propies de nostre sol y de nostra vegetació.
La llum y la vida, 'l caràcter y la justesa han sigut
l' ànima d' aquelles obras qu' han pres forma real
y corpòrea gracias á la vigorosa intel·ligencia d' un
artista de cor.

En Francisco Masriera, més fogós en sa inspira-
ció, més impresionable en sas artísticas sensacions,
ha demostrat especial predilecció per la figura y ha
avalorat sas obras ab una riquesa de color qu' es sa
nota dominant.

La joventut y la gracia, 'l capritxo y la elegància,
han tingut en ell un felis intérprete; y ¡ cuántas vol-
tas ha lograt magistralment retornar á la vida de
la imaginació, ab tot lo calor de la realitat, ab tota
la bellesa de la fantasia, ab tota la energia de la
joventut, á aquells sers prematurament arrencats del
món dels vius, quan més dolça era sa existencia,
més estimada sa vida y més plorada sa mort!

Un y altre han trobat en l' art lo repós de sa
activitat febrils, lo consol en dias d' amargura, la
pau en épocas de tribulació. Ells han tingut lo goig
inefable de veurer mullats ab llàgrimas de ternura
los ulls d' un pare carinyós y d' una mare virtuosa,
que recullian, com fruyta assahonada, los calurosos
y justos elogis prodigats als fills qu' ab tant afany
y ab tanta sollicitud formaren.

La industria y l' art, en totas sas múltiples y va-
riadas acepcions, han rebut dels germans Masriera
un tribut constant y una adoració ferma.

Catalans abans que tot, han cregut que devian
dedicar sas aficions y sos treballs á la terra de sos
ensomnis; y per açó se 'ls ha vist sempre formar á
la vanguardia dels qui han contribuït al gloriós re-
naixement de Catalunya.

Possessors d' una respectable fortuna, filla de la
economia d' ahir, de la perfecció d' avuy y del tre-
ball de sempre, l' han esmersada en obras d' alta y
profitosa honra, que traspasan los límits de lo que
pot y deu fer la iniciativa particular.

Una vida completa d' unió y afecte, passada en
l' ascon de la patriarcal morada, testifican la pro-
funda veneració y respecte que 'ls germans Masriera
professan á la familia. Un temple grandios y sever,
ahont s' hi tancan preuhats tresors que simbolisan
totas las manifestacions de la intel·ligencia, consagra
lo cult que aqueixa generació d' artistas rendeix á
las Bellas Arts, deliqui constant y ferm de sa apro-
fitada vida.

Y la activitat y la fe d' aqueixos artistes privile-
giats de la fortuna ha traspasat, sens rebuscaments
ni estrépits, las fitas naturals de sa propia patria; y
com abundós manantial, quals sobreras ayguas s' es-
campan en modestos riells que mitj amagats per
l' herbey que vivifican, portan la sahó y la ufana per
tot arreu ahont s' escampan, aixís mateix las mani-
festacions dels germans Masriera, al guanyarlos
justa fama, han fet conèixer, ja en la capital absor-
bent d' Espanya, ja en nostras provincias germanas,
ja en las cultas y poderosas nacions estrangeras, lo
avansament de Catalunya, son afany de progrés y de
concordia; deixant al descobert la injustificada ge-
losia y punible deixadesa en que la té qui deuria vet-
llar per son benestar y protegir sos esforços.

¡Deu los ho pach y 'ls donga molts auments, ja
que aqueixos fills de la Industria y de l' Art, que
gosan del afecte y la consideració de tothom que
los coneix, al revés d' altres grans capitalistas, en
lloch de pactar sobre la ruina de nostre crèdit y co-
merciejar ab las despulles de la patria, s' afanyan en
donar elements á la industria, honors á las arts,
importancia á Catalunya y bellesa á Barcelona, que
veu ab honorable orgull com l' arbre secular de la
patria encara dona bons y saborosos fruyts.

Vetaquí, amich Francesch, tot lo que á corre-cuy-

ta, però ab extrema ingenuitat, se m' acut dir dels
germans Masriera, pera cumplir ton encàrrech que
me confiares ab més bona intenció que meditat
acert.

A ells per lo mal panegirista que 'ls buscares y á
tu per lo perjudici que 'n sofreixes, vos demana mil
perdons vostre amich afectíssim

q. v. b. l. m.

CARLES PIROZZINI MARTÍ

Olot, 15 d' Agost de 1884.

AL AMOR

ELEGÍA

(A MON BON AMICH BONAVENTURA BASSEGODA)

Quan les aus eix mati se despertavan
y los violers al bosch se desfullavan,
pera cada aucelleta y cada flor
que alegres en la selva amarse he vistes,
anavan mes mirades al cel tristes
y mes fervents pregaries al Criador.

La boyra de tardor los monts cenyía
mentres sonava l' íntima elegía
dels sers que al cel de Maig s' han estimat;
¡adeu, Amor, que vas ab ta alenada
á dur colors y nius á altra encontrada,
á fer en altres cors lo teu esclat!

¡Qué breu, ¡dona! y flayrant es la existencia!
ta boca té també l' estranya essencia
de les flors que aquests jorns s' han de morir,
y los teus místichs cantos tristos ressonan
com los sospirs que á sol-ponent se fonan
de l' au que cerca un arbre per' dormir.

Aprop de tes hermoses finestretes
passan xisclant les fosques aurenets
y ara son crit es llastimós y breu,
y moltes, fent ençera sa volada,
pujan fins á ta cambra perfumada
pera donarte un altre cop l' ¡adeu!

Y baixa l' esparver dels cims boyrosos,
y á l' ombra dels torrents misteriosos
no trobant cap aucell, hi cerca 'l son;
y mentres tot s' adorm ab llanguidesa,
lo monstre es ton jardí de la tristesa;
¡oh tendre dona! los aucells ¿hont son?

Ja lo roure mostrant sa augusta ossera
quelcom apar que de terrible espera
mentres los nius y fulles van cayent,
y, pare de la selva, trist la mira,
en tant que anyoradís pe 'l sol suspira
y 'l front li besa enamorat lo vent.

¡De ton malaltís cor, la melengía
fa brillejants tos ulls, videta mja!
també de la serena joventut
les fantasies deixas endarrera
y pensas en los cels de primavera,
en les cansons y els nius que s' han perdut.

També en aquelles nits clares y belles,
quan en l' espay s' amavan les estrelles,
ab ta siñau essencia, ¡oh casta flor!
l' alenada del Maig feyas més pura
y á mi 'm feyas pensar en ta hermosura,
en Deu, en les celsties y en l' Amor.

N' es fora ja l' Amor d' aquest paratje;
y entrant selves endins per lo brancatje,
murtres y ginesters pe'ja 'l Mastral,
mentres apagar vol ab sa grandesa
lo gemech que ha exhalat Naturalesa,
com un cor poderós qu' est:á malalt.

¡Quánts diuhen ab nosaltres l' elegía
al pòndres' ab lo jorn tanta armonía!
y anyoran los violers y los cels blaus,

lo temps dels matins bells y l' esclatada,
quan tornan los perfums ab l' aucellada,
y canta lo poeta en ritmes suaus.

Ara en aquesta diada misteriosa
com una veu divina en nau grandiosa
ressona dins mon cor lo teu accent;
també com una flor que s' ha marcida
vers 'hont se fon la llum l' Amor te crida,
perque sia's amada eternament.

¡Oh tendres ilusions de juvenesa!
quan de los cels pensava en la grandesa,
de sobre de mon cor vos he arrencat,
y per terra empolsades, sou despulles
que 'ls vents aplegaran ab estes fulles
sota 'ls arbres hont he fantasia.

Y no envers sol-ixent iré á esperarte,
ni més agenollat vindré á adorarte,
¡oh Amor! que dus los cantos y 'ls papallons,
y al mitj obrirse 'ls cors de los poetes,
quan tímides floreixen les violetes,
no inflarán més les venes tos petons.

May més vora la llar mourás les ales,
y quan la terra lluhirá ses gales,
com aucellet glassat, mitj arrupit
me trobarás, sens cantos, sense esperansa,
abatut pe 'ls recorts y l' anyoransa
y, com sempre, aspirant al infinit.

Quan les aus primerenques xerrotejen
y al no podé' abressarse 's petonejen,
quan á la terra Deu retornará
ab los espléndits jorns de primavera,
no trenará més flors ta cabellera,
ni 'ls ritmes sants mon cor escoltará.

Y mentres l' Amor vinga y la brotada,
y l' oreig del Abril y sa alenada
del front de les donzelles alse 'l vel,
me moriré de fret sens ta hermosura,
per sempre será trista la Natura,
y anyoraré, sense saberho, 'l cel.

ALFONS M. PARÉS

1884

APUNTACIONES HISTÓRICAS

DE SANT POL DE MAR

FRAGMENTS DEL DISCURS PRESIDENCIAL, EN LO CERTÁMEN LITERARI
CELEBRAT EN AQUESTA VILA

Ja que 'ns trobem aplegats sota una mateixa
blancor de cel y al davant d' una mateixa estesa de
soleyat mar Mediterrani, qual plahenta remor de
onadas está ataleyant nostre sentit y com gron-
xant nostre pensament, grat me seia parlarvos de
la terra hont som.

La meua situació en aquest lloch es, donchs,
molt difícil, puig més de quatre vegadas hauré, tal
volta, de retraure cosas poch ó molt relacionadas
ab mos antepassats y potser fins ab la meua insigni-
ficant personalitat; però si á un pare ó mare está
permés, per esser tant com natural, que alabin als
fills del seu cor, també á un fill poden tolerárseli
llohansas á sa mare.

Aquesta es, senyors y amichs, una població hos-
pitalaria y de gent de bé. Guárdinme de mentir las
centurias passadas sense registrar una causa crimi-
nal. Aquí la justicia no té res que ferhi may, segons
espressió gráfica dels funcionarios públichs del cap
de partit, tramesa d' uns á altres, sempre que la
política de bandería fa abandonarlos hi aquest paci-
fich y morigerat districte d' Arenys de Mar, quan
hi han posat ja fondas arrels, anañtsen fins ab re-
cansa, per més que la majoría procedesca de llu-
nyanas terras, ben diferentas de la nostra.

Nos trobem en una població qual origen sembla

datar del segle VI, segons la fundació del antic monestir de Sant Paul ó Pol del Maresma ó de la Marina, que 's suposa fou dels primers de Benedictins fundats en la península ibérica.

L'any 1599, lo senyor marquès d' Aytona, — que tenia son tribunal en la vila d' Hostalrich, desde hont exercia sa jurisdicció, — concedí al poble de Sant Pol, mitjansant paga de cinchcentas lliuras, privilegi de poder elegir dos jurats, un clavari y sis homens de concell, com y també lo de poder celebrar juntas ab assistència del batlle ó altre oficial.

Los habitants de Sant Pol se distingiren, en la guerra dita de Successió, lluytant per Cárlos d' Austria contra Felip V de Borbó, butxí dels furs catalans, constants y arditos fins á la temeritat l'any 1714, quan las tropas francesas anaren á reforzar las del sitiador de Barcelona. Un descendent de ca 'N Villar de Grau ab quaranta santpolenchs armats s' oposaren al pas de la divisió francesa, desde la torre de la Martina, hont estavan atrinxerats, sota los plechs de la bandera austriaca. Indignat lo capthost francés per haverli rebut y mort lo parlament á fuselladas, maná que aquesta vila fos incendiada, y l'ordre s' executá ab tal rigor, que sols quedaren sense cremar la esglesia y la casa Reig, hont posava lo general, emportantsen las campanas, que tiraren daltabaix del campanar, quedant trossejadas, aixís com lo rellotje, que desferen á micas y á bossins. D'aquest epissodi deu venir segurament la frase, — que encara 's conserva, segons m' indicaren, en alguns punts de Catalunya, y especialment á Hostalrich y sos voltants, — que diu: *Ets valent com En Villar de Grau del Maresma ó de la Marina*; aixís com del propi fet, que bé podem calificar d' heróych, provenen los ditxos de: *Sant Pol, la manta, son gent berganta, y ¿ Quina hora es ?*

Donchs als que tal nos digan ó preguntin, volent nos motejar, recordémlosi lo succehit y contéstémlosi que son defensors indirectes de la memoria de Felip V de Borbó, lo lladre de nostras llibertats populars, y casi bé *catalans renegats*. Contémlosi que alashoras la població de Sant Pol, faltada de casas y de llars, s' establí á la platja sota sas mantas, únichs abrigalls que li quedavan per' aixaplugarse de la intemperie, resolta, com estava, á no abandonar las runas á mercé d' aquells nombrosos desanimats y á esperar ocasió pera reconstruhir sas viviendas, lo qual demostra l' entranable afecte que sentian envers la terra hont havian nascut. ¿ Y no es, senyors, aquest fet digne d' un poble viril, á qui insultavan preguntant: *¿ Quina hora es ?* y dihent: *Sant Pol, la manta*, los que li havian á gratscient esmicolat lo rellotje, furtat las campanas y cremat sas llars ab tot son contingut, no havent salvat sinó lo que pogueren endursen al damunt? Aixó feren, aixó, contra 'ls indefensos pera venjarse d' aquell grapat de valents, á qui no havian pogut vencer, y que menyspreant la immensa superioritat numérica dels contraris, havian despedit á aquests, escopetejantlos.

Allá per los anys 1770, quan durava encara la guerra ab los mauritans y mentres estava calant l'art un caró de Canet en nostra platja de Grau, fou sorprés per un corsari marroch. Ho advertiren á temps los pescadors de Sant Pol, y sense més armas que son valor y la confiança en sa patrona Santa Victoria, sortí lo caró del art de Sant Pol á tota forsa de rem. Quan los moros anavan á atracar per una part al de Canet, lo nostre aná en son aussili, salvantlos dels trets que disparavan los agresors.

Lo dia 11 de Maig de 1797, estant en guerra ab los inglesos y la illa de Menorca en llur poder, un corsari británich tripulat per setze mahonesos, armat ab un canó de 6, fusells y trabuchs, embestí á un llondro de Lloret davant del Farell, que valerosament se resistia. Mentres lo patró prenia punteria d' un canó, entrá per la portella una bala de fusell que 'l tocá al cap y 'l matá. Lo corsari l' atracá

y 'ls de Lloret continuavan sa defensa tirántlosi tot lo que á má tenian. Contemplant la lluyta, que tenia á tot nostre poble suspés y affigit, s' armaren de valor los santpolenchs, vararen duas barcas ab prous homens per' anar al aussili d' aquells, y no tenint més armas que una escopeta de cassar cada barca, En Francisco Roura (a) Barra, posat dret á dalt de la proa d' una, ab sa escopeta, y lo senyor Adroher en igual posició á l' altra, també ab la seva, se dirigiren al lloch del combat, ahont tot seguit hi acudiren altrás barcas, si bé faltadas d' armas. Quan lo corsari vègé aquella armada, s' espantá, desistí del combat y á fuyta. Las duas primeras barcas li donan cassa, l' assoleixen y cridant: « Rendiuvos, lladres, ó sinó sou morts, » l' acobardan y 'l rendeixen. Ab aquesta acció los nostres salvaren la nau de Lloret. Lo patró fou enterrat en nostre cementiri. Lo xabech y 'ls presoners foren entregats á la autoritat corresponent. Lo poble de Lloret, agrahit com cal, conservá per molts anys bona memoria de Sant Pol (1).

Durant la guerra, dita de la Independencia, no fou aquest poble dels que menos se distingiren.

Lo dia 18 de Juny de 1808, al arribar per la banda de Canet la divisió francesa en vistas de Sant Pol y veure tanta gent al voltant de la esglesia, dispará, desde 'l Farell, un canó, qual bala tocá al campanar. Després embestí, dirigint una columna á guanyar las alturas, mentres que desde las de la Riera, coronadas per gent armada del poble, feyan tota la tarde foch en retirada cap á la montanya, morint dos homens del somatent y alguns francesos. Aquesta noticia alarmá á totas las poblacions y de las immediatas á Gerona acudí gent armada. Veient los francesos trencat lo pas en la Cabra y que hi eran esperats per' estimbárlosi rocas que 'ls nostres havian arrancat á barrinadas, abandonaren los canons y enginys de guerra á aquesta part de Calella ab los malalts y ferits y ho cremaren tot, fugint á Barcelona, montanyas á través, pera lliurarse del foch de canó que duas fragatas inglesas, manadas per l' almirall Kocranne, los hi enviavan desde mar.

Tampoch han faltat santpolenchs que honrin la memoria de nostre poble. Los noms de Carbonell, Ramon, Reig, Fontrodona, de quals familias n' han sortit los canonges Jaume Fontrodona y Ramon, de la Seu de Barcelona; Joseph Ramon y Reig, del famós Concell de Cent, quan la guerra de Successió, — qual retrato de cos enter ne conserva la familia Adroher, aixís com los dels canonges Joseph y Félix Reig se conservan en la casa payral, avuy Tobella; — l' últim dels quals, canonge de Barcelona, ohidor esglesíastich y del Bras Real ó Popular de Catalunya, de quin ne parla nostre amich y company, aquí present, D. Antoni Aulestia y Pijoan en sos *Quadros de historia catalana* (2).

En Félix Reig fou un dels cinch comissionats, en aquella célebre tarde del 30 de Juny de 1713, que iniciá la votació en lo Palau de la Diputació de Catalunya, á fi de decidir la sort de nostra patria, inclinant l' ánim dels cavallers y ciutadans, nobles y menestrals, que juraren salvar á Catalunya, ó morir per ella, declarant la guerra pera no sometre 's al jou de Felip V.

De nostre poble han eixit marinos de renom. Los anys, desde 1830 á 1840, contava ab dotze capitans y pilots de la carrera d' América. Lo nom del capitá Adroher figura en lo plano general del Océa Atlántich Septentrional per un Banch desconegut que va descobrir als 12 de Juny de 1839 entre las Illas Terceras y la costa de Galicia, latitut 41° 55' N. y longitut 10° 26' O. de Cádiz, en son últim viatge de capitá y pilot del quetxe « Victoriario. »

(1) Aquest epissodi está molt ben explicat en un dels treballs distingits en lo present certámen literari.

(2) Treball premiat ab la joia oferta per la societat « La Jove Catalunya » en los Jochs Florals de 1874 y publicat en l' any V de *La Renaixensa*.

Los mariners d' aquest poble 's pot dir que son cosmopolitas y tan atrevits en la pesca, que moltas vegadas en alta mar exercint son ofici, alguna embarcació major se 'ls ha acostat, creyentlos perduts, per veure si necessitavan socors. Diferentas barcas de pescar, tripuladas per set ó vuyt homens solzament, s' atreveixen á anar á Cádiz, fent la travessía del estret de Gibraltar sense més aussili que 'ls remos y la vela, quan fa vent. Aquestos pescadors fan tot aixó ab un instrument tan senzill com es la brúxula usual ó agulla de navegar, aixís com anys endarrerá 's dirigian á Marsella durant una temporada (1).

Altra proba d' aixó, com si las anteriors no bastessin, n' es ben bé lo viatge marítim que deu santpolenchs emprehueren desde Montevideu á California ab lo paylebot « Magallanes », construhit per un dels mateixos tripulants-propietaris, en Pau Mas (a) Xuca, y manat per son cunyat Benet Mas, ab la particularitat de que sols tres d' ells eran mariners. Dita embarcació, de quaranta toneladas de port solzament, estigué quatre mesos pera fer tota la travessía indicada, tardant vintivuyt dias pera passar la meytat del perillós estret de Magallanes, puig en los quatre primers ja 's trobava al mitj d' ell.

No es estrany, donchs, que 's despedís triomfalment á aquell brau é intrépit jovent d' aquesta vila, sortit del port de Montevideu en 13 d' Octubre de 1848, creyent difícilissim y casi impossible que una embarcació ab aquellas condicions pogués desafiar los temporals, com ho feu, y per consegüent arribar á salvament. D' aquella expedició arriscadíssima per lo mar Pacífich ab semblant *cloca de nou*, ne poden avuy encara donar rahó lo calafat sobredit y n' Agustí Roura (a) Palé, un dels tripulants mariners que ajudá molt á la construcció dels aparells pera navegar, co-partícep, com tots los altres, d' aquella nau y son cárrech.

A pesar de tot lo indicat, los santpolenchs no han donat may contingent de voluntaris pera las lluytas civils, puig aborreixen las armas fraticidas, preferint las eynas del treball, al que 's dedican ab verdadera constancia; lo qual proba sa independencia de carácter.

FRANCISCO X. TOBELLA

Sant Pol de Mar (diada de Sant Jaume), als 25 de Juliol de 1884.

LA MORT DE FERRAN II

I

Les campanes de Plasencia tocant alegrement anunciavan qu' era arribada la festa de Nadal de l' any 1515, y l' eco de llurs joyosos repichs se confonia ab la remor del vent, qual alè, al sorollar les branques dels numerosos arbres, ergull y al mateix temps adorno de la riallera plana ahont s' asseu aquella vila, feya tombar menudes gotes de rosada demunt un aplech de llauradors qui, seguint una usança antiga, anavan aquell jorn cap al castell del duch d' Alba pera pagarhi 'ls tributs que á dit príncep, com á senyor de la comarca, se li debian. Aquest acte se solia fer cad' any devant d' un majordom ó lloch-tinent, puig lo duch, per viure, com vivia casi sempre, en la cort, molt temps feya que no havia visitat ses terres de Plasencia. Per axò en son vell casal no hi havia altres habitants que uns quants homes d' armes y criats, als quals feya companyia durant l' estiu la munió d' aurenetes que penjavan llurs nius en los finestrals de les desertes cambres.

Pensen, donchs, mos lectors quina hagué d' esser la sorpresa dels pagesos de qui ara mateix parlava, quan al arribar al castell vejeren onejar al vent en la torre del homenatge lo pendó de les Barres Catalanes y abaxat lo pont llevadís que ordinariament res-

(1) Costum que molt bé descriu un dels escriptors premiats avuy.

BARCELONA MODERNA — LO TALLER MASRIERA, PER E. VILARDELL, D'UNA FOTOGRAFIA DE SALA

tava amarrat ab fortes cadenes á la porta principal de la fortalesa. Y un cop hagueren entrat en ella, molt més gran fou llur admiració al contemplar com per les sales, patis y galeries, abans silencioses, atragats anavan y venian d' ací y d' allà gran nombre de cavallers y patjes, de guardies y de falconers, mostrant ab axò que al castell havia arribat algun important hoste. Axís era: desde 'l dia abans s' albergava en ell lo rey Ferran II d' Aragó y V de Castella, junt ab sos servidors y sos consellers.

No era certament cap negociació important ni menys cap empresa d' armes lo que motivava 'l viatge del rey á Plasencia; no. Lo vencedor de Granada, lo conquistador de Nápols, havia arribat al castell y á les terres d' Alba ab l' intent de passarhi alguns jorns distrayentse y *prenent deport*, com deyen en aquell temps, ab l' eczercici de la caça, que constituïa llavors sa principal y casi podríam dir sa única ocupació. En efecte: lo gel de la vellesa, al refredar l' ardenta sanch que per les venes de Ferran II corria, feu minvar al mateix temps aquella aplicació constant als negocis, aquell ardor per lo treball que tostamps havian distingit y caracterisat al digne espòs d' Isabel la *Catòlica*. Lo mal de l' hidropessia que sordament lo treballava li n' era una amenassa continua; no podia traure de son cap l' idea de sa pròxima mort, per més que procurás allunyarla corrent de ciutat en ciutat y de castell en castell y consumint les poques forces que li restavan en una inútil y febrosa activitat que per molts conceptes se semblava á la de la fura. Malhumorat sempre, descontent de tot, cansat de concordar uns ab altres los heterogenis interessos de sos regnes, tengut per catalá de cor entre 'ls castellans y per castellá entre 'ls naturals d' Aragó y de Catalunya, dèbil d' enteniment y fatigat, sols d' en tant en tant mostrava una resolució de carácter qu' era com un recort de sa antiga energia; axís en la tardor un raig de sol, esquexant los apilotats núvols, recorda l' alegre estació primaveral. Com l' esperit de Ferran, havia decaygut son cos; segons nos diu un de sos consellers, no podia caminar mitja hora sense caure defallit; mes ¿cosa estranya! montat á cavall resistia les fatigues de la caça, á les que solia entregarse ab afició vera encara que sos braços no tenguessen la força necessaria pera llançar en l' ayre lo falcó ni sos apagats ulls poguessen seguir lo vol de les garses. Los vassalls del duch d' Alba, qu' en lloch de trobar en lo castell los acostumats habitants, hi trobaren la cort, al retornar á llurs cases hagueren de portar molt males noves de la salut del senyor rey, qual aspecte inspirava, per veritat, la més gran tristesa.

La compensava, emperò, una mica la vista dels magnífichs y ostentosos personatjes que constituïan la cort de Ferran, la qual era mig acadèmica y mig cavalleresca, veientse lluhir en ella l' armadura del magnat castellá y aragonès al costat de la toga negra y vermella del doctor en Cánons per l' Universitat de Barcelona ó de la roba morada del prelat conseller. Allí s' aplegavan D. Fadrich Enríquez, almirall de Castella y cosí germá del rey; lo noble y valent D. Bernat de Rojas y de Sandoval, marquès de Denia, majordom reyal; lo cèlebre diplomátich Fontseca; Zapata, sabi juriconsult; lo doctor Carvajal, qui 'ns ha dexades unes *Memories*, de les quals nos servim principalment pera compondre esta narració; l' erudit Vargas, lo protonotari d' Aragó Miquel Velázquez Clemente, conseller y amich particular de Ferran II, y, pera no allargar massa aquesta relació, molts cavallers catalans y aragonesos, que 's feyan una honra de seguir y acompanyar á llur senyor natural.

A tants distingits hostes acontentava lo millor que podia 'l duch d' Alba; mes sos pus delicats obsequis s' endressavan, després del rey, á dos personatjes dels quals no he dit mot encara perquè convé á mon intent que 'ls dediquem algunes ratlles.

Era l' un d' ells Adriá d' Utrech, deá de la cate-

dral de Lovayna, qui temps á venir havia de assèrers' en lo soli pontifici ab lo nom d' Adriá VI. Cèlebre per sa sabiesa y per ses virtuts respectat de tothom, li havian encarregat l' educació del príncep Carles d' Austria, primogènit de Felip l' *Hermós* y de Joana, filla dels Reys Catòlichs; y si per ses costums y ses idees, més monástiques que cortesanes, no sapigué conrear en l' esperit de son dexeble les qualitats qu' en aquell segle constituïan l' ideal d' un príncep cavaller, en cambi guanyá son afecte y sa confiança absoluta. Carles, qui, com tothom sap, no havia sortit encara de sos estats de Flandes, y en qual front no s' hi veyia reflectir llavors ni la més petita guspira del geni que més tart mostrá, no prenia cap resolució sense ohir abans lo parer de son mestre, essent aquest son únich conseller en quantes ocasions difícils se li oferian. Exa circumstancia explica la presència d' Adriá en la cort de Ferran II; l' objecte aparent de son viatge á Castella era 'l de tractar ab lo Rey Catòlich del casament projectat entre 'l príncep Carles y la princesa Renata, filla del rey Lluís XII de França; lo motiu veritable no altre que 'l d' experimentar per sí mateix si 'ls vents que corrian per la cort eran favorables á Carles y á sos consellers flamenchs, y en tot cas, trobarse en estos regnes quan morís Ferran II y apoderarse de llur govern en nom de son senyor. Poch á propòsit era 'l bon deá pera consemblant tasca, puig ni l' esperit d' intriga ni la penetració, *virtuts* essencials á tot bon polítich, podian enmaridarse ab son geni apátich y ab ses aficions estudioses; lo qual no impedia que 'ls consellers de Ferran II mirassen de mal ull al embaxador de Carles, si bé no li escassejavan les adulacions ni les reverencies.

L' altre personatje, á qui anomenavan lo senyor infant, era un jovenet de tretze á catorze anys, espiat y robust y en qual fesomia espressiva s' hi llegia ja 'l valor y la resolució de son esperit. Aquest jovenet, fill també de Felip y de Joana, havia rebut en les fonts baptismals lo nom de Ferran en honor de son avi, qui no sols lo preferia á sos altres nets, sinó que l' aymava casi tant com avorria al primogènit Carles. Tothom deya que l' infant se n' enduria la mellor part de la herencia de son avi, y per axò, mentres Adriá d' Utrech no 'l perdía de vista, los cavallers castellans trobavan que Deu li havia donades totes les gracies, y 'ls catalans y aragonesos, descontents ja de l' unió d' Aragó ab Castella, al veure com l' afecte que 'l rey portava al infant creixia cada jorn, recordavan á tot' hora que Ferran II, essent senyor per dret propi dels regnes d' Aragó, podia dexarlos á qui volgués; y tots fundavan en aquell noy de tretze anys mil projectes d' ambició que les circumstancies no permeteren després realisar.

Tals eran los hostes que 'l duch d' Alba tenia en son castell per les festes de Nadal de l' any 1515, y tant bont punt elles foren passades començá la caçera reyal per la plana de Plasencia. Cada matinada ressonavan per les llunyanes conques les trompes dels caçadors; lo rey era 'l primer en començar la batuda, y quan, al caure la nit, retornava al castell y junt ab sos cortesans s' asseya á la taula, carregada de menjars y de fruyts delitosos, quan lo foch encès en la gran xemeneya de la sala banyava 'ls convidats en una tebia atmósfera, quan les copes s' omplian á cada punt y á l' hora 's buydavan, Ferran II semblava recobrar les forces y l' alegría de sos mellors temps. Axís al arribar l' estiu de Sant Martí, missatjer de l' hivern, apar que reverdexen los arbres y les plantes.

II

Propi es de persones malaltisses lo variar sobint d' intents, sense motiu rahanable. Y axís fou com Ferran II, ab tot y viure agradosament en lo castell d' Alba, volgué sortirne tan bon punt arribaren los primers jorns del mes de Janer de 1516. Potser

l' animava l' desig de trobar milloríja pera sos mals respirant un altre clima; potser tenia l' esperança de que 'l distrauria de ses melancòliques idees la agitació d' un nou viatge; ben lluny estava, emperò, de pensar que al empènderlo no anava cap al convent de Gèrònims de Guadalupe, ahont creya terminar sa caminada, sinó que feya la via del llogaret desconegut ahont havia de trobarhi sa tomba.

Abans que 'l rey, sortiren del castell d' Alba cap á aquell convent Adriá d' Utrech y l' infant. Ab lo pretext de que convenia que 'l deá descansás alguns dies, procurá lo rey allunyarlo de son costat, puig, segons sembla, la companyia d' aquell li 'n era una mortificació, ja qu' ab sa astúcia acostumada comprenia, mellor que nengú, quin era 'l veritable objecte de la venguda del embaxador á Espanya. Pera lliurarse d' ell, encara que fos sols per poch temps, li senyalá com á residència lo convent de Guadalupe, li doná guardies de respecte y gran nombre de servidors, ordená al infant que pera més honrar á son germá acompanyás ell mateix al embaxador y 's despedí de aquest diguentli que aviat se veurien de nou en Guadalupe y qu' allí parlarian reposadament dels negocis del regne. Ab lo qual, micer Adriá se 'n degué anar, com qui diu, content y enganyat.

Dos ó tres jorns després, lo rey muntá en sa llitera y acompanyat de sos metjes y seguit de sos cavallers sortí dels vells murs d' Alba.

Encara que fes son camí poch á poquet y en curtes jornades, la cruesa de l' estació, les males vies, plenes de xaragays y somogudes per les plujes, l' oratge y 'ls ayguats, abundants en aquell any de desgracies, y més que tot, lo progrés del mal, acabaren en tal manera les forces del rey, qu' á mitján camí de Trujillo, y en lo siti denominat la *Cruz de los Barreiros*, mortal desmay l' escometé. Los metjes, tirant mal pronóstich d' aquella recayguda, digueren que calia interrompre lo viatge, y com no gayre lluny de la *Cruz* atupís ses poques cases lo llogaret de Madrigalejo, á n' ell endreçá sos conturbats passos la reyal comitiva.

En mig dels humils alberchs dels habitants de aquest poblet alsava ses parets la *Casa de Santa Maria*, edifici que servia de graner y de conreria als frares de Guadalupe, oferint per esta causa algunes comoditats, com les de tenir una capella propia y dues ó tres cambres regularment moblades y provistes de tot lo necessari al estat en que 's trobava 'l rey. Los frares que hi vivian, al saber l' accident sobrevingut á aquest, oferiren al majordom reyal llur habitació, y acceptada l' oferta, lo malalt Ferran, que de punt en punt s' anava empitjorant, fou conduhit á la celda prioral, mentres sos cavallers s' allotjavan com millor podian, qui en les altres cases de Madrigalejo, qui en improvisades tendes de campanya.

¿Heu contemplat may en vostres passejades per los camps com entran y surten del niu les formigues, creuhantse, empenyentse, voltant y giravoltant depressa, corrent atragades y mostrant á qui té bons ulls l' espectacle més animat que darse pugue? Axís la munió de consellers y cortesans de Ferran s' agitá conmosa al oure per boca dels metjes que aquella vegada 'l mal del rey no tenia cura, que la mort d' aprop, de molt aprop lo amenassava. En torn d' aquell llit de mort se nuaren llavors una serie d' intrigues, filles dels desitjos, de les aspiracions, dels interessos distints á que obedien les persones qu' en aquells instants solemnes acompanyavan á Ferran II; totes elles tenian, emperò, un objecte comú, lograr que 'l rey fes testament; mes fortes disputes esclatavan entre 'ls consellers quan entre ells tractavan de lo qu' en aquest testament havia de dexarse ordenat.

Los magnats de la cort, capitanejats pe 'l duch d' Alba y per l' almirall de Castella, rublerts d' ergull á causa de llur reyal nissaga y desitjosos de recobrar la preponderancia qu' en Castella tenia

antigament la noblesa feudal, volian qu' a qualsevol d' ells dexás Ferran la governació dels regnes mentre durás l' ausencia del príncep Carles, ab lo qual no sols portavan l' intent de refer llurs minvats privilegis, sinó l' d' humillar als *sabis* del Consell, als doctors llicenciats que tant y tant privavan ab lo rey, « quan tot llur mèrit consisteix, deyan los magnats, en fer imprimir llibres que de res serveixen y lleys que tot ho embolicen ».

Mes Zapata, Vargas, Carvajal y 'ls altres consellers *lletrats* no volian permetre certament que 'ls barons ab llurs maynoples de ferre esquexassen les togues qu' ells vestian. Tots mormuraven aquell vers de Virgili: *Novus rerum nascitur ordo*, y aplicant-se'l, deyan que 'l regnat de la força havia finit ja, comensant lo del dret, y que 'ls nets dels gots, los vencedors de la morisma, devian fer pas als comentadors de Justinianus y de les Decretals, ja que sept aquests los únics possehidors de la sabiesa vca, eran los sols aptes pera aconsellar als reys y regir los estats.

Mes essent com eran entenimentats y astuts, entenian que cap d' ells tenia prous mèrits per' assèrre-se com á regent en lo soli reyal, y en lloch de treballar per llur compte, per compte d' un altre treballavan, prenent per pantalla de llur ambició á un il·lustre personatge, á Ximeneç de Cisneros, cardenal d' Espanya, qui, retirat allavors en sa diòcesis y aparentment allunyat dels tráfects de la cort, no dexava per axò de mantenir secretes intel·ligències ab los molts amichs que hi tenia, ni de rebre sobint correus que de tot lo referent als negocis polítics l' enteravan.

Ara bé: qui sápigues, y ho sap tothom, que 'l cardenal Ximeneç havia sigut sempre 'l més constant y ferm enemich de la noblesa castellana; qu' á força de cercar ocasions d' humillar-la n' havia trobades moltes, podrá entendre com degueren de tremolar los magnats al tenir la certitud de que tots los membres *lletrats* del Consell se declaraven partidaris de la regència de Cisneros y cuántes maquinacions hagueren de posar per obra ab l' intent d' inutilisar los projectes de llurs contraris.

En mig de totes aquestes intrigues, los catalans y aragonesos, entre 'ls quals Anton de Fonseca y Lluís Sánchez, tresorer d' Aragó, eran los personatges més importants, desitjavan també que 'l rey fes testament, puig en lo fons de llurs cors s' estojava l' esperança de que si Ferran ab aytal objecte agafés la ploma, destruhiria fins als ciments l' obra que comensá al unir-se ab Isabel *la Católica*, separant, en benefici de l' infant, los regnes d' Aragó dels de Castella; mes com tal cosa no la volian, per veritat, ni los magnats castellans ni los *sabis* del Consell, uns y altres tractaren d' impedir que 'ls aragonesos y catalans parlassen ab llur senyor natural, y ho lograren, gracies al aussili del marquès de Denia, qui, per sa qualitat de majordom, tenia l' obligació de no apartarse un instant de la cambra del rey, y ab la bona voluntat del confessor d' aquest, Fra Thomàs Matienço, gran partidari de lo que podríam anomenar la política castellana.

Mentres tot axò s' esdevenia, la noticia de la recayguda de Ferran, corrent de lloch en lloch, arribá al convent de Guadalupe, ahont s' hostejava Adriá d' Utrech en companyia de l' infant, y no cal dir si ella sorprengué desagradablement al embaxador del príncep Carles. Tementse de los intents que portavan los consellers de Ferran y desitjós de fer quelcom per impedirlos, prengué totduna la via de Madrigalejo, fent á corre-cuyta les moltes hores que d' aquest poblet á Guadalupe hi havia.

Quan lo rey, qu' á pesar de sa malaltia conservava clar lo seny y ferma la voluntat, sapigué qu' Adriá venia á veure'l, s' enutjà tant que, segons nos diu un de sos consellers, jamay l' havian vist enrabiat en tal manera, com que s' axecá del llit, dihent en alta veu: « ¿Què ve á fer aquí l' espia de nostre net? ¿Ve á veurens morir? » Y quan Adriá entrá en la cam-

bra li feu lo més fret recibiment que darse pugue, ja qu' un cop hagué rebudes, ab mal humorat esguart, les salutacions del embaxador, li ordená que tornás demantinent á Guadalupe, puig en Madrigalejo res tenia que ferhi. No s' atreví 'l deá á contrarestar la voluntat del rey, y després de descansar alguns instants, desfeu lo camí fet, ab gran alegría dels cortesans, que 'l despediren mig rihent de satisfacció.

Poques hores després d' haver sortit Adriá de la Casa de Santa María, hi arribá la reyna, D.ª Germana de Foix, segona muller de Ferran II, qui en Lleyda, ahont se trobava celebrant corts als catalans, havia hagut esment de la malaltia de son espós. Convèncerse de la veritat d' aytal noticia y corre á Madrigalejo fou per ella obra de poch temps; mes com no convenia al almirall y als altres consellers que la reyna, catalana de cor, influís en la voluntat de Ferran II, la noble resolució d' aquella no tingué cap resultat. Debades plorá y suplicá, demanant que li dexassen veure á son espós; los matexos que poch moments abans, y sense considerar que l' estat del rey no li permetia experimentar cap emoció forta, no havian impedit la visita d' Adriá, puig sabian que d' ella cap mal se 'n seguiria pera llurs intents, s' oposaren ara al desig justíssim de la reyna, diguent que 'l rey no podia, sense perill de sa vida, parlar ab nengú. Vulgues que no, D.ª Germana hagué de recloure-se en una cambra de la matexa Casa de Santa María, y en qual porta hi posá l' almirall centinelles, sens dupte pera privar que 'ls catalans y aragonesos de la cort rodejassen á la reyna y l' inspirassen lo valor que li mancava pera soportar l' afront de que se la feya víctima.

Aytals eran los projectes y 'ls desitjos de les persones que rodejavan lo llit de Ferran II; aytal la situació en que respectivament se trobavan; tots temian y ensemps esperavan lo desenllás d' aquesta, mentres l' incansable má de la mort anava avansant les agulles del rellotje qu' havia de marcar la darrera hora del Rey Catòlich.

III

Encara que 's vegés malalt y estigués abatut, no tenia Ferran II conexement complet de son estat y per la matexa por qu' á la mort duya no creya que s' anás escolant depressa lo temps que de vida li restava.

Ab rahó se sol dir que quan l' home está desesperat s' agafa d' un ferre ruhent, y 'l Rey Catòlich confirmava la veritat d' aquest refrá, estant convenut de que no podia morir encara, puig certa bruja endevinatora, anomenada la *Beata del Barco*, á qui havia consultat no feya gayre, assegurava que 'l rey no devallaria á la tomba fins qu' hagués conquistat lo regne de Jerusalem. No essent, com no era Ferran II, gens ni mica supersticiós, estranya fou la certesa que tingué en aquesta ocasió de que á la forsa s' havian de cumplir los pronóstichs de la bruja; mes potser la vanitat, sentiment que sol ésser comú á los grans homes y á los petits, havia arrelat en son cor aquella convicció. Res més afalagador, en efecte, pera un príncep del segle xv que l' idea de que Deu lo destinava á deslliurar lo Sant-Sepulcre, recomensant les heròiques gestes dels creuhats.

Sia lo que 's vulla, es lo cert que si 'l rey creya com article de fe les paraules de la Beata, sos cortesans y cavallers més cas feyan del parer dels metjes, los quals afirmavan que les prediccions plegades de tots los màgichs y bruxes y bruxots d' Espanya no impedirian la pròxima mort d' aquell y que si no 's volia que 'ls regnes de Castella y d' Aragó quedassen com nau sense timoner, calia qu' algú donás entenent al rey de dictar ses voluntats darreres. En axò s' fundava precisament tota la dificultat d' aquell cas, puig Ferran II s' enfellonia deveres quan algú li feya la més petita indicació que 's referís á aytal proposta.

Entre les persones que durant lo curs de sa malaltia li havian dit ab mitjes paraules quant convenient seria pera la pau de sos regnes que 's resolgués d' una vegada á fer testament, nengú més atrevit ni més constant que son confessor, Fra Thomàs Matienço, al qual donava coratje, en aquell cas, l' amistat ferma que 'l lligava ab lo cardenal Cisneros y l' desig que de compláurerlo tenia. Ses instances, emperò, de res havian servit, puig lo rey li responia sempre qu' ab l' ajuda de Deu curaria aviat de sa malaltia y, qu' un cop curat, dictaria 'l desitjat testament.

Mes en lo dematí del 22 de Janer, com Fra Thomàs, junt ab lo protonotari d' Aragó, Miquel Velázquez, també gran amich de Cisneros, se trobás al costat del rey, de tal manera hagué de dir que 'l primer deber de tot bon príncep era mirar per lo bé dels estats que Deu li havia encomanat, que Ferran se dexá convèncer, y endressantse al protonotari, li encarregá qu' amanís ploma y paper pera estèndrer lo testament. Avisats secretament per lo confessor totduna acudiren á la cambra reyal. Carvajal, Zapata, Vargas y demés *lletrats* del consell, y abans que 'ls magnats y cavallers s' adonassen de lo que s' esdevenia, lo rey se trobá rodejat dels amichs de Ximeneç de Cisneros.

Un cop Miquel Velázquez hagué estès lo borrador del testament, lo llegí en alta veu, axecantla més y més en la clàusula pus important d' ell, ó sia en aquella per la qual lo rey nomenava hereu de tots sos regnes al príncep Carles, y no cal dir que 'ls circumstanciantes aprobaren calurosament aytal institució, que destruhia pera sempre les esperances dels aragonesos y catalans; lo rey, emperò, callava, mostrant en sa cara una turbació extraordinaria. ¿Quina era l' ideya qu' en aquells instants covava en son malalt cap? ¿Duptava entre obedir los consells de la política ó seguir los impulsos del cor, entre conservar units los regnes d' Aragó y de Castella ó separarlos pera favorir al infant y accontentar als catalans? ¿L' aprobació decidida que sos consellers donavan al primer d' aquells projectes l' imposava tal volta?

Potser mogut per l' intent de veure fins á quin punt los del Consell eran favorables á son net estimat, trencá 'l silenci en que havia permanescut desde 'l començ de la lectura del testament, diguent: que fins y á tant qu' arribás lo príncep Carles, nomenava governador dels regnes á l' infant; mes Vargas, Carvajal y Zapata manifestaren á l' hora que don Ferran era massa nin pera encarregar-se de tasca tan fexuga; que no sabia ni podria contenir á l' ergullosa noblesa castellana y qu' amarchs jorns s' esperavan pe 'ls regnes d' Espanya si aytal determini lo rey prenia.

—Donchs allavors ¿á qui dexarem la regència? —preguntá Ferran.

—A Fra Ximeneç de Cisneros, cardenal d' Espanya, —li respongueren.

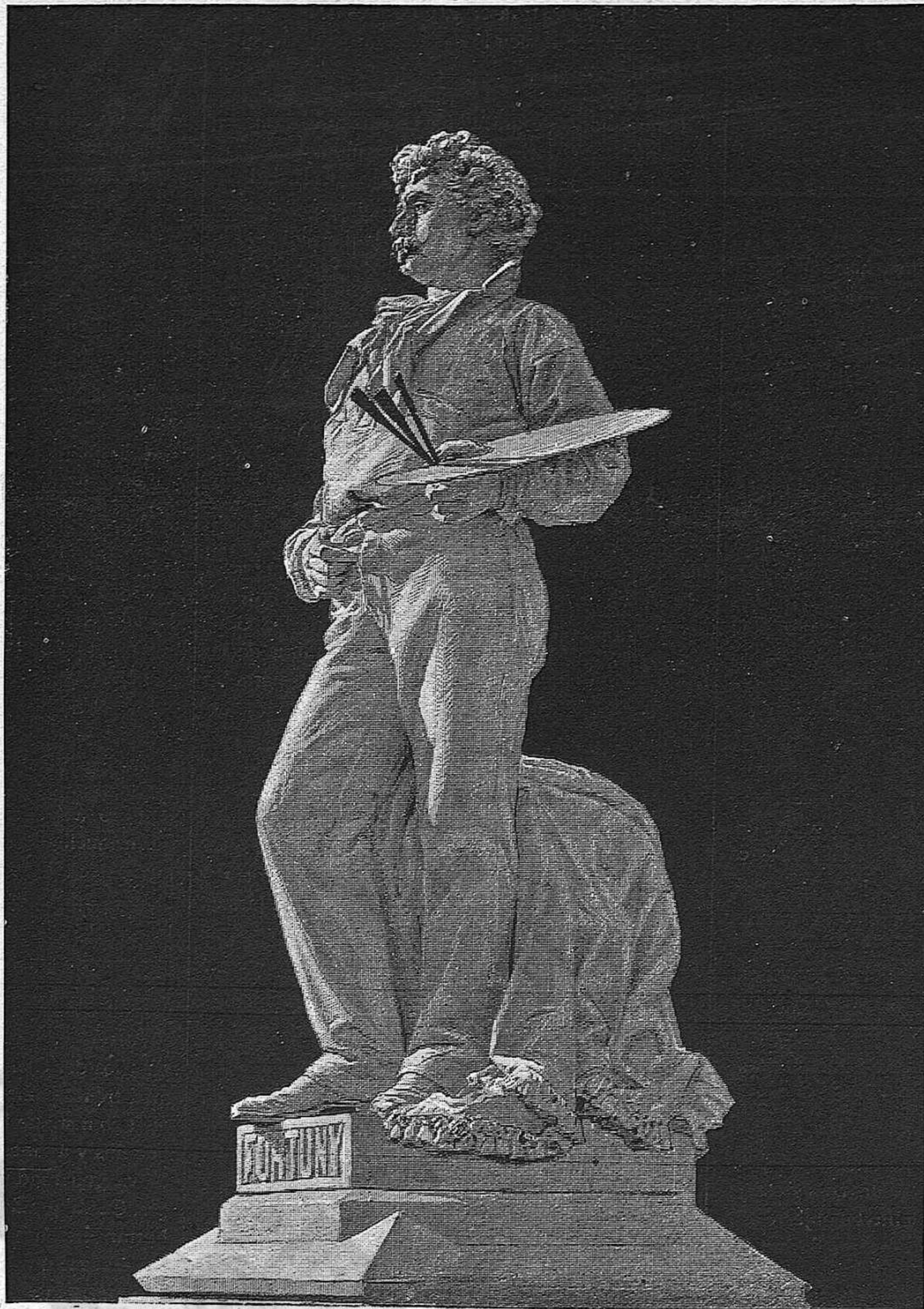
Ferran callá per poch instant y après digué suspirant:

—Bé: Fra Ximeneç es home de sanes intencions; no té amichs ni familia á qui enlanyar; deu grans mercès á la reyna Isabel y á Nos, y com que tostemps ha sigut fael á nostrá casa, crech qu' ho será sempre. Mes pera donar una proba á nostre car net, l' infant D. Ferran, de l' afecte que li portem, desitjam que després de nostra mort sia Gran Mestre de les Ordres militars de nostres regnes.

Encara 'l rey no havia finides estes paraules, quan Zapata li responejà ab enèrgiques frases que no convenia que tan gran dignitat com la de Mestre de les Ordres militars se donás al infant, que tant valdria axò com ferlo rey d' Aragó y de Castella, y ses paraules foren totduna repetides y aprobades per los demés membres del Consell

—¡Ay! —esclamá 'l rey, esclatant en plor al veure l' oposició de sos consellers, — lo net de mon cor restará molt pobre.

—Tendrá l' amor de son germá, qu' es la mellor

FORTUNY, ESTÀTUA DE D. JOSEPH REYNÉS, EN LA FATXADA DEL TALLER MASRIERA, PER J. PAHISSA

herencia que V. A. pot dexarli, — replicà Vargas.

Lo rey consentí en tot lo que sos consellers li eczigiren.

Un gran silenci regná en la cambra quan Miquel Velázquez, després d' haver consignat en lo testament les darreres disposicions de Ferran II, lo presentá á aquest pera que 'l firmás. Y'l Rey Catòlich, de qui ha dit ab rahó un jove escriptor: «que tengué tot lo que 's vulga menys sanch catalana en les venés», posá son nom al peu d' aquell document, qu' unia pera sempre més la sort d' Aragó á la de Castella, confirmant ab aytal acte la política inaugurada per son avi, Ferran de Antequera, seguida per son pare, Joan II, y qu' ell mateix tantes voltes havia sostengut.

Poques hores després, en la matinada del 23, don Bernat de Rojas y de Sandoval, marquès de Denia, majordom del rey, anunciava als cavallers y prelats aplegats en la Sala major de la Casa de Santa

María de Madrigalejo que 'l rey Ferran II havia tramés l' ànima á Deu.

La campana de Velilla, que, segons una tradició constant, tocava moguda per impuls misteriós quan moria algun rey d' Aragó, al brandar esta vegada hagué de repicar fins á trencar lo batall, puig anunciava la mort del Rey Catòlich y la de la independència de la corona aragonesa.

PERE NANOT-RENART

LOS TRES FILLS DEL REY

(RONDALLA POPULAR MALLORQUINA)

(Acabament)

Res me havia de mester sebrer el bo d' En Jaume; així es que sense escoltar ningú de tots quants

el predicaven, partí al mateix instant cap al castel perque roegava son cor el gran desitx de salvar al seu germá.

Colcant en son cavall y seguit del ca fael, arribá á la porta tancada ab pany y clau, y va tocar.

— ¡Toch, toch!

— ¿Quí es?

— Obriu, si 'us plau.

— Ja hi vaitx.

Y al punt obri la porta aquella vella, que de tant vella qu' era, semblava tenir quatrecent anys.

— Bon dia tenga, senyoret.

— Bon dia que Deu mos dó. ¿Sabrieu dirme per ventura qué s' es fet de mon germá, que vengué á n' aquest castel, y de llavors ensá res més s' en ha sabut?

— ¡Oh, prou que le hi diré, bon senyoret! Mes abans d' aixó, que ferm' aquest canot, que no m' mossech.

ROSALES, ESTÀTUA DE D. JOSEPH REYNÉS, EN LA FATXADA DEL TALLER MASRIERA, PER B. CASAS

—No tengueu d' ell mica de por, que es ximple y ensenyat.

—¡Que l' ferm, bon senyoret, pe' l' meu conort!

—¿Y cóm tench de fermarlo, bona vella, si no tench corda ni cadena per aixó?

—Que l' ferm ab un cabell que li daré.

—¿Estau beneyta ó botxa, bona vella?

—No, senyor, bon senyoret; que l' prenga y provará que no l' engan.

—Vejam, idó.

¡Ay! ¡Válgam Deu! ¿Y qu' es estat?

També el pobre En Jaume s' ha deixat enganar per les paraules mentideres de la vella; y tant prest que l' cabell ha tocat ab los seus dits, cavaller, cavall y ca s' han tornats de pedra marbre, en el temps de dir *amen*.

¡Y quin desconsol no han de tenir el rey y les princeses filles seues, vehent que tampoch torna á la ciutat el pobre En Jaume!

Y els dies passen, y surt el sol y el sol se pon moltes vegades, y el germá segon encare no 's tornat. Llavors el dol se renovella, y els capellans tornan cantar misses y absoltes pe' l' bon repós dels dos germans.

Mentres tant, quant les estrelles senyalan mitja nit, si bé escoltau, sentireu dins del *Castell* la mala vella que canta ab sa veu d' óliba:

Castell de Liorna,
qui hi va no torna;
ningú qu' haja arribat
s' en es tornat.

VII

¿Voleu are sebrer lo que va ser d' En Bernadet, del dia ensá en que s' departí dels seus germans?

Per aixó basta dirvos que trescant també per moltes viles y ciutats, arribá á una d' elles en que

l' rey estava en guerra ab un príncep veinat seu; que va prendre bona part en les batalles que s' donaren, cobrant fama de valent; qu' en certa ocasió va salvar la vida y doná la victoria al rey aquell, el qual per degut agraïment li concedí preuats honors, el tengué sempre de bon grat en son palau y no l' deixá partir d' allá mentres tant qu' En Bernadet no li feu sebrer el pacte qu' havia fet ab sos germans.

Cumplits l' any y un dia assenyalats, En Bernadet partí de la ciutat, acompanyantlo fins prop d' una hora lluny casi tots els nobles y cavallers y molts d' altres que no ho eran, sens que hi faltassen músiques y banderes, fins y tant qu' ell mateix los digué que s' en tornassen cap á la ciutat; y camina caminarás, al tercer dia després de sa partida va arribar al lloch pactat y tengué la pena que tots podeu pensar quant va veure l' ausineta que gotes de sanch per tot brollava.

Resolt á aná' á cercar los seus germans, l' atzar li va fer prendre l' camí que convenia; y trobantse á la ciutat que teniu ja coneguda, no cal dir que s' renovellá l' mal dol y el sentiment, quant el rey y les princeses li contaren la desdixada sort dels seus germans.

—O havem de quedar tots tres en el castell,— se va dir En Bernadet á ell mateix,—ó jo tenc de salvar als meus germans, si no son morts.

Y dit aixó, no va pensar ja mes ab altre cosa; y de res varen servir los plors y les pregaries perque deixás d' anarhi, sinó que colcant en son cavall y menantsen també l' ca, va ser partit de pressa camí dret cap al castell.

Ja hi ha arribat fins á la porta, ja ha pegat, com es costum, tres cops de baula, y á poch surt á obrir-li aquella vella, que de tant vella qu' era semblava tenir quatrecent anys.

—Bon dia tenga, senyoret. ¿Qué cerca per aquí? ¿Vol entrar en el castell?

—Lo que vull es que m' digueu are mateix qué heveu fet dels meus germans, que no fa molt de temps aquí vengueren.

—Senyoret, jo le hi diré. Però, que ferm abans aqueix canot, que no m' mossech.

—Deixau anar el ca, y treisme ben de pressa els meus germans. Res tenc per fermarlo.

—Tenga, senyoret; aqueix cabell li servirà.

—¡Afora bruixerías!— cridá En Bernadet ab creixent ira, coneguent que de bon de-veres era bruixa aquella ab qui parlava. —¡Mostrame els meus germans, vos dich, are tot d' una!

Per tota resposta, la vella pegá un salt fins de vora En Bernadet, y li tirá l' cabell perque l' tocás; mes ell va ser tant llest á fer recular el seu cavall, que no l' pogué tocar, anant á caurer el cabell demunt el ca, que s' va tornar de pedra marbre.

—¡Ah, mala bruixa del diable!— cridá En Bernadet treguent sa espasa. —¡Are sí que coneix tes males arts! ¡Depressa fé tornar aqueixes estatuas lo que son, que sinó t' aspidaré com á una serp!

—¡Senyoret, no m' mateu y faré lo que m' manau!— digué la vella tremolosa.

—¡No tens remey, si no fas via!— cridava en Bernadet ventant s' espasa per demunt el cap de la vella.

—¡Ja hi vatx, bon senyoret: per pietat, no, no m' mateu!

Y la vella, morta de por, tragué una caldera en que hi havia una cosa que pareixia pega fusa, y ab ella comensá á untar les estatuas, que tant com eran untades, tornava cada una á son estat natural y primerench.

Y era maravella veurer com homens y dones s' aixecaven, fregantse els ulls com si despertassen d' un llarch so, y animantse poch á poch, se coneixian uns als altres y quedaven mirantse tots estorats, com si se demanassen á ells mateixos com y de quina manera se trobaven en tal lloch.

En Jaume va ser un dels primers qu' aparegueren, y també En Pere al cap d' un poch; los yeu En Bernadet, devalla del cavall y corre cap á ells; los quals vejentlo venir, estenen els brassos y los tres quedau abrassats per llarga estona.

La vida y algatzara tornaven al castell que poch abans pareixia un cementeri, y molta gent fora d' ell ja surtia, prenguent per el camí que duya á la ciutat.

La vella, mentres tant, untava altres estatuas. Vetlada p' En Bernadet, qui d' aprop l' amenassava, arribá á un dels reons de més enfora; untá dues estatuas que hi havia y tornaren al moment dues belles donzelles, una de les quals duya en son cap rica corona de princesa; y l' altre, qu' era la més petita, duya també penjada al coll una hermosa garlanda de fines perles casi tant grosses com vel·lanes.

Los tres germans quedárense admirats y ben sorpresos devant de tals bel·leses, y ab paraules de cortesia les demanaren qui eran elles.

Llavors la major los respongué qu' eran germanes y filles del príncep que temps enrera havia posseit aquell castell; que per l' enveja que la mala bruixa les tenia, varen esser ab les seues males arts encantades feya ja moltíssims d' anys, quant després de mort son pare, quedaren elles senyores del castell; que los agrahien molt y molt la mercé que les havien feta; y sobre tot aconsellantlos qu' anassen sempre ben alerta á n' aquella mala bruixa, qu' á manco pensar, los ne faria qualqu' una de les seues.

Res mes hagueren mester dir els tres germans; sinó que tant prest que la vella hagué acabat d' untar totes les estatuas, s' en anaren cap á ella, y sens escoltar ses paraules llastimeres en que perdó demanava, li afuaren els tres cans, que, tirantse demunt ella, en breu la feren trossos, y llavors acudiren al castell esbarts de voltos y esparvers que prengueren cadascun la seua part, tornant després d' aixó á prendre la volada.

Y veus aquí com rebé son cástich merescut la mala vella que tant de mal havia causat á molta gent y havia fet vestir de dol á la princesa Magdalena.

VIII

Quant la padrina arribava á n' aquest punt de la rondalla, comensaven ja á apagar-se 'ls tions de la foganya, y alguns dels qui escoltaven li demanaren si faltava encare molt per acabar.

—Jo trob',— digué la padrina, — que per lo que falta contar, no ho paga deixarho per demá vespre; vos diré tant sols, per ferho curt, que 'ls tres germans tornaren á la ciutat y foren rebuts com podeu pensar, mudantse tant de dol y sentiment en goitx y alegria, com era bé de dret.

També vengueren ab ells les dues princeses del castell; y poch temps després, En Jaume se va casar ab la major y En Bernadet ab la petita, hermosa com un sol y qu' havia nom Catalineta.

Després d' aixó, En Pere s' va quedar en la ciutat, y quant va morir el rey son sogre, hereté la seua corona y sos estats, y se sab que va ser un rey molt savi que governá ab molt d' acert; En Jaume s' en aná ab la seua esposa á viurer en el castell, que de aquell dia en avant s' anomená *El Castell de la Encantada*; y En Bernadet y Na Catalineta, sa muller, s' en tornaren á la ciutat del rey son pare; varen esser rebuts ab grans festes y alegria, y quant aquest morí, varen esser també los *Reys de les cent viles*, y així visqueren fins que moriren, y si no son morts, encare son vius.

Y llavors la padrina, girantse á n' els petits, los digué per acabar:

—Ab tot aixó que 'us he contat, deveu aprendre á no tenir en poch als germans vostres mes petits, ni motejarlos de *caga-nius* per fer d' ells befa; y sinó, pensau quina hauria estada la sort d' En Pere y En Jaume, si no haguessen tengut per germá petit á En Bernadet.

Y are tres *Ave Marias* podem resar, perque la Mare de Deu nos vulga ajudar, y anem tots cap al llit, qu' á l' hora en que 'ns trobam, ja no es hora de vetllar.

M. OBRADOR BENASSAR

Matx—1872.

CANSÓ DE BRESSOL

Al bon amich
y compatrici lo distingit mestre de música y llorejat compositor

D. JOAN CARRERAS Y DAGAS

Fillet de ma vida,
bonich infantó,
adórmat', adórmat'
al bres del amor;

acluquen tos parpres
mas tendras cansons,
que prou las enveja
la griva del bosch.

Non, non.

Volteulo, ninetas,
com suau oratjol;
ab vostras manyagas
doneuli conhort;
cerqueune ab violas
son bell caparró
y ab brancas floridas
treneu lo seu cos.

Non, non.

Guarniuli ab palmeras
un cobricel d' or,
y ab plomall de tortra
capsal esponjós;
teixiune ab ginestas
y brins de timó
flayrosa catifa
qu' enrondi 'l bressol.

Non, non.

Veniu, papallonas,
beseu lo seu front,
gentil com del auba
l' estel lluminós;
abellas galanas,
xucleune 'l licor
tan dols, qu' humiteja
son llabi desclós.

Non, non.

Verdums de l' arbreda,
pareu la remor
de vostras canturias;
l' infant ja s' adorm;
s' adorm y somnia
rialletas y plors,
colomas nevadas
y lliris en flor.

Non, non.

Reyet de ma vida,
¡oh! sias ditxós;
jamay te rendesca
la forta maror;
estima la patria,
sos dignes recorts,
la fe salvadora,
los plers del amor.

Non, non.

Mes si has d' oblidarte,
per mala dissort,
dels nobles emblemas
aymats del meu cor,
jo vull que sens triga
finesca 'l meu goig;
que d' una volada
t' allunyis del món.

Non, non.

Un ángel te vetlla
de rostre graciós;
la alas extesas
damunt del bressol.
Perçó visch tranquila,
dorminte ab cansons,
cansons de ma Terra,
que vessan dolsor.

Non, non.

JOSEPH FRANQUET Y SERRA

Gerona

L' ÚLTIM ESCRIT DE D. MANUEL MILA

En la *Revue des Langues Romanes* hem trobat lo següent article, l' últim que de segur escrigué l' ilustre Milá, per qual motiu lo cópiem com á doble recort al mestre que l' escrigué y al dexeble que l'

motivá. Tots los honors que 's tributen á la memoria del sabí catedrátich de nostra Universitat son poch; LA ILUSTRACIÓ CATALANA, cumplint lo que prometé en un dels números passats, publicarà en un dels vinents *Lo pros Bernart* ilustrat per en Pellicer, al que seguirán las altras poesías de Milá també ilustradas pe 'ls distingits artistas Pahissa y Riquer.

N' ANDREU BALAGUER Y MERINO

Crech que 'ls lectors de la present *Revista* no ignoren la trista nova de la mort del jove escriptor catalá, així com també, per sos articles estampats en la mateixa (1), coneixen en part sos mérits literaris. Y dich en part, perque fora de Barcelona es quasi impossible tenir noticia cabal de totes ses composicions, espargides en moltes y diverses publicacions periódiques. En la excelenta memoria necrológica, obra de son íntim amich N' Antoni Aulestia y Pijoan (ILUSTRACIÓ CATALANA, any IV, núms. 99 y 100), se llegeix una copiosa llista de aquelles composicions, de que havem donat un senzill extret al *Polybiblion*, com cosa molt pertanyent á una *Revista* essencialment bibliográfica. Aquí no farem més que dir breus paraules de la persona y del talent de nostre estimat compatrici y colega.

N' Andreu Balaguer nasqué á Barcelona lo dia 31 d' octubre de l' any 1848 y morí á la mateixa ciutat lo 5 de igual mes de 1883. Demostrá molt aviat sa especial aptitud pels travalls d' erudició, que foren sa passió y ocupació favorites, après de haver complert ab lo major zel les que li imposava sa professió notarial, de que parlava també ab singular complacencia. En tot lo curs de sa massa breu, però ben aprofitada vida literaria, may escrigué cosa ninguna que no fos ab gran amor y conciencia. No s' avergonyia de ser treballador, com molts que pensen que la laboriositat y 'l talent están renyits, com si no fossen abdós necessaris factors pera resoldre molts y molts problemes. No perdonava afany ni diligencia quan se tractava d' inquirir y de fixar una veritat histórica y hauria mirat com falta imperdonable no consultar tot, quan podia portar molta ó poca llum á la materia que tractava. Mentrestant no s' oblidava de les que més endavant se proposava estudiar y per so sempre anava visitant arxius y biblioteques y no passava per ses mans llibre ó revista que no 'n tragués substancioses notes, que tenia 'l do de guardar y arreglar de manera que may li feyen falta l' hora d' aprofitarles.

Un bon exemple nos dona lo senyor Aulestia en lo que 'ns diu de la obra: « *De la mort del infant en Carles... Príncep de Viana, ab novas de las solemniais exequias que li feren los Catalans, segons relació d' una crónica y altres documents contemporáneos.* » Pera fer aquesta obra, observa 'l necroléch, consultá no res menys que vint y nou obres de diferents autors, desde 'l sigle xv al actual, qual ordenada serie porta en una nota, y registrant arxius, en particular lo Municipal, va vestint ab peregrins detalls y singulars tochs la relació extensa que de la mort d' aquell infortunat príncep ne doná Joan Mayans, escrivá de la casa de la Ciutat.

Altre exemple molt á má tenen los lectors de aquesta *Revista* en les *Ordenacions y bans del comtat d' Empurias* (tomo V, pág. 18 y seg.), mostra patent de lo que pot lo veritable esperit d' investigació. Abans del últim preliminar que 's refereix directament al document que 's publica, n' hi há altres dos: un sobre la legislació catalana, l' altre sobre la vila y comtes d' Empurias. Lo primer té poch més de dues planes; lo segon quatre, y bé 's pot dir que res hi falta pera son objecte. Mirenses les notes y 's trobará un estudi y un treball qu' espanten. Aquesta monografía, que á primera vista pot semblar que no 's proposa més que la publicació d' un text de

llengua, es tota plegada un treball históric juridich ahont hi há molt que admirar y apendre. Ab un bon nombre de consemblants s' aniria enriquint, engrandint y renovant en part la historia.

Qui no conega nostre malaguanyat amich sinó per la generalitat de ses obres d' aspecte tan serio y de natura especialment científica, no 's pot figurar l' home tal com era. Tots los qui de prop lo conegueren creyem que diran á una veu que lo que en ell dominava era 'l sentiment. Aixó se li veyá no sols en les relacions doméstiques y socials, sinó en lo entusiasme ab que componia sos escrits histórics, major sens dupte del que sentiren molts poetes pera donar vida á llurs obres. Lo lector atent pot adonar-se sovint que Balaguer estimava, al mateix temps que la investigació, la cosa investigada, y que al calor del esperit históric afegia l' encés afecte del patrici (1).

Balaguer no feya versos, pero tenia l' ánima verament poética. Recordam una de ses composicions (no sabem si publicada), en que parla del sant llas conjugal en termes que no calgué versificar per ferlos estéticament atractívols, que bé prou los embelleixen la puresa dels sentiments y la elevació de les idees. Es veritat que l' autor havia sempre begut en la única font d' ahont rajen tals sentiments y tals idees.

No solament sos amichs y alguns afectats á la historia patria tingueren en gran preu los escrits de nostre malaguanyat compatrici. Molts lletrats, italians, portuguesos y francesos, se complagueren en mantenir ab ell docta y amistosa correspondencia, y entre los últims anomenats, lo famós hispanista Morel-Fatio conegué molt aviat lo que aquell valia. Aixís es que no ha trigat á dedicarli en la *Romania* algunes ben sentides ratlles necrológicas. En elles expressa 'l desitx de que 's fassa un recull de sos millors escrits, y aixís creyem que deuria ferse. Seria bona ocasió per que la patria que ell idolatrava y que feu poch per ell, li mostrás son hon recort d' una manera digna y profitosa.

M. MILÁ Y FONTANALS

DILUVI Á MALLORCA, ANY 1403

Don Joseph Puiggarí va publicar ab aquest títol l' any 1874 'l document que copiem més avall. Lo ayguat qu' aquest dies ha suferit la ciutat de Gerona y alguns altres punts del nostre Principat, fan oportuna la seva publicació, com ho fou l' any 74 per las inundacions que hi hagué.

Es una endressa al comú de Barcelona per lo de la ciutat de Mallorca, demanant los naturals aussilis de la germandat y caritat cristiana.

Véjas si 's pot donar pintura més trista de la afició d' un poble, qual apareix d' est senzill y expressiu document:

Molt honorables e molt savis Senyors. Ab grans dolors, plors, sospirs e tristors, notificam a vostre honorable saviesa e cara amistat, que diumenge a XIII de octubre la potencia divinal mana o permes ploure diluvi de aygues sobre aquesta miserable e desolada illa de Mallorques tal e tan greu, que destruides diverses possessions, vinyes e terres, arranchats arbres, rames, fusta e terra, a quatre hores de la nit sobrevench a la ciutat e munta sobre lo mur derrochant aquell, e entraren les aygues ab les rames e arbres tant poderosament e brivada e en tanta altitud, que a dextra e sinistra de la riera passant per mig de la ciutat hon era la maior e pus epressa població de alberchs, persones e bens, com fossen aquí e habitassen los arts principals que sostenen aquest miserable regne, ço es mercaderies, draparies, pelliceries, perayres, texidors e altres gents, e notables hedifficis, dins spay de mige fins una hora

(1) Aulestia, parlant especialment de *La mort d' en Carles*, obra que per rahó de son assumpte més ho consentia, li aplicá 'l concepte que té format d' un genre históric ensemps crítich y pintoresch: concepte que exposa en la Necrológica de Balaguer per medi de bellíssimes imatges y que ell mateix realisá, ja fa algun temps, en una narració molt notable.

derrocha tots los alberchs e cases dalt en abis, e son perits de M. D. alberchs en sus, ab tots los habitants que reposaven e durmien en lurs lits, los quals se extima esser passades III milia persones e ab tots los bens, lo dit diluvi en hun moment ne ha sots mesos en lo fons de la mar, e tots los ponts qui eran en la riera, per los quals se passava de la una vila al altre retent una ciutat contigua, derrochats e mesos a terra; e puieren les aygues encare per les altituds de la ciutat, que es incredible a aquells qui vist nou han, ne imaginan que james deca lo diluvi del temps de Nohe, en alcuna part del mon se sia seguida semblant destrucció de hedifficis, morts de persones e perdua de bens per aygues.

O senyors, quantes son les tribulacions, plors, plants e dolors en aquesta miserable ciutat, dels pares, fills, sors e frares conjuncts e prohismes dels morts qui son apres stats scupits per la mar e gitats per les riberes nuus inhumanament; nills podien soterrar de lurs bens que eran perits, ne los jurats romanes en peus dos tensolament, con dos ne sian morts e los altres dos malats, hi podian provehir de les monedes universals que son emparades e ocupades a mans de la Cort, a instancia den Johan Ogèr, per taxtacio de VI milia florins que ha feta contra la universitat, axi com a comissari del Senyor Rey e de la Senyora Regina, per los affers del Senyor Rey de Sicilia. Don condolentse los habitants romases vius, qui tots o maior part han perduts parents, prohismes o bens, ab grans plors, planyent los qui son morts sens confessar e fer ordre de cristians, pus no podien haver eclesiastica sepultura, e compassiant la ruina e defformacio de la ciutat, are depertida en dues sotils viles, e les perdues del gra o blats, ques son perduts no solament en les botigues e citges de la ciutat e de les viles o parroquies foranes, ans encara aquells que sembrats eran per los camps, e les ciquies de les aygues qui discorrien a la ciutat, e los ponts dels camins qui son enderrochats, e altres irreparables e innumerables damages seguits; imaginants en tant greu desolacio e final destrucció d' aquesta miserable ciutat hon som nats e vivim, que es impossible puxa tornar en lo stament jatsia sotil en que era, desigen mes la mort que la vida, dients: mes nos val anar mendicant e pessar nostre vida miserable en altres parts e longues terres, que veure continuament nostra tribulacio e tristor en terra desolada que no pora daquiavant suportar e sostenir sos carrechs e deutes, com la meytat dels bens e terça part de les persones sian perduts e perides, ne totes les imposicions e cullites de la universitat, sens pagar altres carrechs, convertides encara per molts anys porien abestar a reparacions necessaries de les obres publicques de la ciutat destruides per lo diluvi.

E com, senyors molt honorables, les destruccions e damnatges esdeveneguts e seguides encara a les possessions defora la ciutat, nos puxen specificcar ne clarament saber al present e per recitar e recomanar part de aquelles haian tremes al Sr. Rey los prior e lector del orde de Madona Sancta Maria del Carme, supplicant la sua misericordia vulla degudament provehirs en semblant cars inopinant e daquen haian necessaria vostra bona ajuda e endreça, axi con los gloriosos predecessors en la adquisició del regne feta de mans de infels benauhiradament treballaren e endreçaran: per tant affectuosament pregam vostre cara amistat e fraternitat, que havent compassio e participacio de nostra dolor e damnatge, vos placia ab aquelles savies e bones maneres e formes que apparran e seran justes, expedientes e necessaries, subvenir e ajudar en tal cars inopinant, que aquest regne desolat del tot no desperescha axi com es apparellat, si per la misericordia de nostre Senyor Deu, ab bona provisio del Sr. Rey, migencant vostra bona endreça, prestament no hi es ajudat. E lo sant Spirit, molt honorables Senyors, endreç vosres coratges en obres sanctes e virtuosas, per les quals apres longa vida mereschats haver gloria de paradís.

Scrita en la ciutat desolada de Mallorques, a XXIII de octubre del any M.CCCC. tres, con abans per fortuna e vent contrari no puxa esser pertida fusta.—Los jurats e prohimens de la ciutat e regne de Mallorques, apparellats a vostre honor e servey.—Als molt honorables e molt savis Senyors los Consellers de Barcelona.

(2) Los principals y que figuren en los *tirajtes-á-part* son *Un document relatif á la Chronique du Roi Jacme y Ordenacions d' Empurias*.

SERVEYS DE LA COMPANYIA TRASATLÀNTICA DE BARCELONA

VAPORS-CORREUS A MANILA
 ab escalas a
PORT-SAID, ADEN Y SINGAPOORE
 y servey a
ILOILO y CEBÚ
 SORTIDAS MENSUALS DE
 Liverpool, lo 15; Corunya, l' 17; Vigo, l' 18; Cádiz, lo 23;
 Cartagena, l' 25; Valencia, l' 26, y Barcelona, l' primer fixament
 de cada mes.
LO VAPOR ISLA DE CEBÚ
 sortirà de Barcelona l' primer de Novembre.

VAPORS-CORREUS A PUERTO-RICO Y HABANA
 ab escalas y extensió a
LAS PALMAS, ports de las ANTILLAS
MÉXICH Y PACÍFICH
 SORTIDAS TRIMENSUALS DE
 Barcelona, l' 5; Málaga, l' 7, y Cádiz, lo 10 de cada mes: pera
 Palmas, Puerto-Rico, Habana, Veracruz y Progreso.
 Santander, lo 20, y Corunya, l' 21: pera Puerto-Rico y l' Ha-
 bana.
 Barcelona, l' 25; Málaga, l' 27, y Cádiz, lo 30: pera Puerto-
 Rico, ab extensió a Mayagüez y Ponce, y pera l' Habana, ab ex-
 tensió a Santiago, Gibara y Nuevitas, aixis com a la Guaira, Puerto
 Cabello, Sabanilla, Cartagena, Colon y ports del Pacífich, cap al
 Nort y Sud del istme.
LO VAPOR CIUDAD DE CÁDIZ
 sortirà de Barcelona l' 4 d' Octubre.

SERVEY COMERCIAL A FILIPINAS
 ab escalas a
PORT-SAID, ADEN Y SINGAPOORE
 y trasbort pera
ILOILO y CEBÚ
 SORTIDAS MENSUALS DE
 Liverpool, l' últim dia del mes; Santander, lo 3; Cádiz, lo 8, y
 Barcelona, l' 15 de cada mes.
LO VAPOR
 sortirà de Barcelona l' de

Tots aquestos vapors admeten càrrega ab las condicions més favorables, y passatjers, a qui la Companyia dona allotjament molt cómodo y tracte molt esmerat, com ho ha acreditat en son dilatat servey. Rebaixa a families. Preus convencionals pera camarots de luxo. Rebaixa per passatjes d' anada y tornada. Hi há passatjes pera Manila a preus especials pera emigrants de classe artesana o jornalera, ab facultat de retornar gratis dintre d' un any, si no troban treball.

La Empresa pot assegurar las mercaderias en sos barcos.
 Pera més informes: **Barcelona.** La Companyia Trasatlántica, y senyors Ripol y C.^a, plassa de Palacio. — **Cádiz.** Delegació de la Companyia Trasatlántica. — **Madrid.** Don Juliá Moreno; Alcalá. — **Liverpool.** Senyors Larrinaga y C.^a — **Santander.** Angel B. Pérez y C.^a — **Corunya.** D. E. da Guarda. — **Vigo.** D. R. Carreras Irigorri. — **Cartagena.** Bosch germans. — **Valencia.** Dart y C.^a — **Manila.** Senyor Administrador General de la Companyia General de Tabacos.

Aquesta llegendeta en vers, elegantment ilustrada ab 25 láminas fototípicas y diferents grabats, tot tirat ab varietat de tintas sobre magnífich paper Japon, formarà un volumet ricament enquadernat que 's publicarà immediatament y del qual se n' está fent una curtíssima tirada.
 A pesar del luxo inusitat de l' obra, las personas que desitjen adquirirla poden suscriureshi desd' ara en l' Administració de LA ILUSTRACIÓ CATALANA, al preu de 40 rals.

Los suscriptors a LA ILUSTRACIÓ CATALANA obtindrán una rebaxa de la meytat de preu, podent per lo tant adquirirla per sols 20 rals.
 Una edició especial de la mateixa obra, feta sobre pergami, 's reservarà pera las personas que 's suscrigan abans de la publicació, a rahó de 100 rals l' exemplar.

PUBLICACIONES CATALANAS

	Mes	Trimestre	Semestre	Any
LA ILUSTRACIÓ CATALANA.	6 rals	18 rals	32 rals	60 rals
LA RENAIXENSA. Diari de Catalunya. 2 edicions. 8 >	24 >	48 >	96 >	
LA VEU DEL MONTSERRAT. Setmanari vigatà. . 2 >	6 >	12 >	20 >	
L' AVENS. Revista quinzenal de literatura y art. . >		12 >	20 >	
REVISTA LITERARIA. Periódich mensual. >			12 >	
L' ARCH DE SANT MARTÍ. Periódich setmanal. 4 >	12 >			

ESCRITOS ECONÓMICOS

DEL
EXCMO. SR. D. JUAN GÜELL Y FERRER
 Aquest elegant volum se troba de venda en las llibrerias de Mayol, carrer de Fernando; Barcelonesa, Llibreteria; Verdager, Rambla del Mitx; Niubó, Espasoria, y Puig, Plassa Nova.

HISTORIA DEL AMPURDAN

ESTUDIO DE LA CIVILIZACION EN LAS COMARCAS DEL NORESTE DE CATALUÑA
 POR D. JOSÉ PELLA Y FORGAS
 Se publica en fascicles de 100 planas a 3 pessetas quiscun y 's ven en las principals llibrerias de Barcelona y Girona. Per l' Alt Ampurdá E. Trayter, Figueras; pel Baix Ampurdá J. de Carreras, La Bisbal.

TALLERS DE REPRODUCCIONS ARTÍSTICAS

212 — GRANVIA — 212
 BARCELONA

THOMAS

14 — CANUDA — 14
 BARCELONA

FOTOGRAFAT Y FOTOTIPIA

Reproduccions tipogràficas de dibuixos de totes classes, cartas geogràficas, planos, música, estamperia, fondos d' accions, etc., etc.

PROCEDIMENT NOU DE GRABAT QUÍMICH

pera la reproducció directa d' objectes presos del natural, vistas, monuments, quadros, aquarelas bronzes, medallas, tapicerias y tota classe de catálechs artístichs é industrials

LA ILUSTRACIÓ CATALANA

Desitjosa aquesta Empresa de complaure als suscriptors, ha encarregat a un acreditat taller d' enquadernacions la confecció de luxosas tapas, tant pera enquadernar los números corresponents al any passat com pera l' exposició de números solts, que pot oferir en Barcelona al preus següents:

- TAPAS ab dibuixos daurats y negres, cantoneras y claus de metall, llom de xagri y tela inglesa, propias pera casinos, cafés, etc., etc.
- ENQUADERNACIÓ del volum del passat any ab tapas de gran luxo. Rs. 36
- TAPAS solas, tela inglesa, pera l' enquadernació de volums. » 36
- Ademés podem oferir alguns exemplars que quedan de la colecció completa de LA ILUSTRACIÓ CATALANA als preus de
- COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, enquadernada (3 volums). » 22
- COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, sense enquadernar. » 324
- Las demandas se dirigirán a l' Administració, Jovellanos, 2, principal.—BARCELONA » 220